

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 6, 1873.

149—45. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Jól van-e ez így?

A mióta a pápai csalatkozhatatlanság proklamálva, dogmává emeltetett, a csak valamenynyire gondolkozni képes ember is tisztába jöhetett ama célokkal, melyeket ily eszközökkel elérni, óhajt, remél az ultramontanizmus. Az encyklikáknak és syllabusoknak oly méltó és logikai betetőzése ez, a katolicizmusnak oly föltétlen korolláriuma: hogy megtörténtén józanon senki nem csodálkozhatott. Mint nem csodálkozunk azon, hogy ha a nap lemegy, éjszakának kell lenni.

S az éjszakában benne vagyunk majdnem a megvakulásig. Az egész kontinensen, sőt az oceánon túl is látjuk mozogni ugyanazon kezét, mely betüket ír, mint egykor Balthazar felett, s annak és ennek írása egyiránt — ítélet.

Ez ítélet szörnyű. Megalázni az államot a földnek poráig; kivenni a népek kezéből az önmaguk felett való rendelkezés jogát; kiölni a felvilágosodásnak legutolsó szikráját; megsemmisíteni a tudománynak boldogító vívmányait; leszállítani a minimumra, vagy megsemmisíteni egészen az individuális értéket; behatolni a családi élet szentélyébe, összemorzsolni a szívnek érzelmeit, meghazudtolni a józan gondolkodás argumentumait; arcul ütni a jelent és aláásni a jövődönék az által, hogy a nemzedékek növelését oda tereli, mely az önzésnek és feltétlen uralomnak legbiztosabb szolgálja: ime, e mozgalom az, mely egész Európában, sőt Amériában is mindinkább előtérbe nyomul s föltárja előttünk azt a szomorú képet, melytől szívünk elszorul. E kép az ultramontanizmus képe, melylyel ez idő szerint egyedül Bismarck mert szembezállani; s melyet az öreg Vilmos császár utasított rendre azon levelében, melyet a pápához intézett annak felbivására.

Olvasóink tán el is borzadnak e rettenetes képtől, melyet előbbi sorainkban vázoltunk s látják a keresztes háborút, mely tán már is lobbót vetett.

Távúl legyen! Ma már csakugyan nem azokat az időket éljük, hogy Bouillon Gotfrid harcos népét lássuk elvonulni szemeink előtt, végig sanyargatva és elpusztítva oly országokat, melyek a béke ölén — mint az álomból ébredő — csak látják a nyakukon levő vihart, mely elsepri termékeny mezőik vetését.

De a veszély semmivel sem kisebb, mint akkor volt; holott az idétt még mindig találkozott hatalmas kéz, mely tenni mert; volt nép, mely természetes ösztönén kívül a vakmerőséget hősiességével torolta meg. Ma a veszély nem a harcok dühében, nem az összezecsődített tömegek felzaklatott szenvedélyében áll, hanem egészen másban. Az akkori jézuitizmus levetkőzte ókori öltözetét s oly ruhát vett magára, mely port hint a szemekbe, hogy elvakuljanak; ma nem fogva viszi az inquizició börtöneibe, hanem oda kényszeríti, hogy önkintesen boruljanak le előtte. A lényeg ugyanaz, a belső megmaradt: de a külső, a látszat egészen megváltozott.

Ma a pápa meg sem kíséri, hogy császárokat vezettessen maga elébe fedetlen fővel és lábbal, kik kengyelét tartsák: hanem magát bezáratja az angyalvárba, s tetszik neki, hogy eljátszodja a fogoly sorát és sóhajtásaival a könyörtületre számít; ma nem fegyvert adnak a népek kezébe — tudják, hogy az lehetetlen — hanem olvasót; nem a szent sirhoz vezetik, hanem búcsura, hol még ma is komédiát üzenek vele, midőn megjelenni látják a szent szűzet s gyógyhatást tulajdonitnak egy-egy — a legjobb esetben, holmi ásványos — kutnak, mint Franciaországban, hol az egész ország hónapokig, vagy legalább hetekig — parancsolatra — imádkozott; ma nem csupán a miveletlenek vakságára számítanak, mely rombolni szokott, hanem az előkelők, a gazdagok hajlandóságára, mely csábit és felolvaszt, mint Angliában, hol most az a divat, hogy a lordok és főnemesek pápistákká lesznek; szóval, ma nem az erőszak, nem a physikai kényszer az argumentum, hanem a simaság, a behizelgés, az önmegadónak látszó furfang

és a csábitásnak oly eszközei, melyek elvakitnak, elbolondítanak, megmérgeznek.

Ma nem átkozza ki két-három pápa egymást Rómában és Avignonban méltó gyönyörűségére az akkor élt világnak; hanem uralkodik — isten nagyobb dicsőségére — egyetlen egy csalhatatlan pápa, ki ősz fürteivel, hatalmával s tán gyöngeségével is oly engedelmességet parancsol (vagy tán neki parancsolják!), hogy a híres magyarországi opponens püspökök nagy része, az ország törvényes szokásaival szemben, nyakra-főre siet, kihirdetni ama dogmát, melyet elutasított volt magától. Tehát vakon engedelmeskedik jobb meggyőződése ellenére, csak hogy hű szolgálja legyen amaz irtoztató iránynak, melynek érdekében hűségesen és elfáradás nélkül adják ki időnkint a jelszót Rómában. S nem csak nálunk, e jelszó kötelező mindenütt, a hol és a merre a katolicizmus gyökeret vert. S e jelszó alatt látunk magunk előtt előállani egy borzasztó tábor, mely anakondatorkával éhesen lesi a prédát, hogy széttépje; és a mely csábit a syrének hangjától elkezdve egész odáig, a hol pénzzel fizetheti meg a lelkiismeretnek önmagából való kivetkőzését.

E préda a protestánsizmus; mert ez mind annak ellenkezője, a mit amaz elérni akar. Ha Krisztus nem hirdette volna évangéliomát: a mozaizmus tán ma is az volna, a mi volt; és mert a keresztységnek (örök dicsőség azoknak, kik megcsinálták) ma már megvan ama formája, melyet a protestáns anyaszentegyház eszméje foglal magában: a katolicizmusnak életfeltétele, hogy egész hatalmával, hatalmának egész inerciájával reá támadjon, hogy agyon nyomhassa.

S mit tesz a protestánsizmus ezzel szemben? A különben is ezer szektára osztott Amerikában és a puritán Angliában szemünk előtt nő, dagad a katolicizmus; Schweizban és Észak-Németországon, hol az állam teljes öntudatával bir souverainitásának, s nem enged semmi egér-utat az ultramontán üzemeknek, maga a protestánsizmus forgácsolja szét önmagát: az orthodoxia és a modernnek oly álláspontot foglalnak el egymással szemben, mintha egymást akarnák fölemészteni, hogy diadalmat szerezzenek a katolicizmusnak; Olasz-, Spanyolország, és Ausztria még tekintetbe sem vehetők, alig van meg a csira, ez pedig hamar elhervadhat.

És itt van hazánk, mely keleten — mint minden tekintetben — az európai protestánsizmusnak is védbástyája. —

A Bethlenek, Rákociak Bocskaiak hazája-é ez? Az a protestánsizmus-e ez, mely önelhatározásából, saját erején, buzgóságának filléreiből állított egyházakat, épített templomokat s beléjük klenodiumokat, emelt iskolákat, főtanodákat, melyek anynyi nemes szellemet adtak e hazának; az a protestánsizmus-e ez, mely egykor a semmiből teremtett elő oly tökéket, melyeknek kamataiból tengődnek (s csak néhol virágoznak) egyházi, vallásos institúcióink; az a protestánsizmus-e ez, mely biztosan néz szembe a jövővel, azon megnyugtató öntudattal, hogy épen és romlatlanul adja át örökségét a késő nemzedéknek? —

Hol van az a megelevenítő szellem, melyből — mint a naphól a sugarak — ömlenek az összekötő elemek; hol van az egy értelemnek lelke, mely látván a célt, megingathatatlan léptekkel halad előre; hol van, a ki meg tudja tagadni önmagát s alárendelni képes személyes ámbícióit a közjónak, hol van az urnak ama lelke, mely megingatni képes legyen a Bethesda tavának vizét? Szóval, itt van a test: de hol van a lélek, a szellem, az élet?

Egy konventet akarunk állítani, mely közös akaratunkból reprezentáljon mindannyiunkat: s összeveszünk felette s egy (vagy tán több is?) félrevonul, mint a haragvó Akhilles. — Szegények vagyunk; állítsunk egy dómestikát — fillérekből, hogy nyújthassunk egy falat kenyeret az elpusztulónak: hajh, ki adózzék arra is; és halva született. — Szervezzük anyaszentegyházunkat, hogy legyen tükre a rendnek s a protestáns elveknek: s el kezdünk beszélni világi, egyházi s nem tudom miféle törekvésekről, mintha nem mindnyájan egy testvérek volnánk, s egyesség helyett lesz huzalkodás. „Népnevelés jöjjön el a te országod“ — prédikáljuk untalan, s ujat húzunk a kormánynyal; mi nem teszünk semmit, vagy igen keveset, amaz szegény is, erélytelen is és céllunktól éppen ellenkező irányba tévedünk. — A felsők az alsókra utálnak, ezek meg amazokra vetnek: s mint az ellentétes erők által huzott szekér, helyt maradunk az iszapban. A fő és tagok pártot ütnek a gyomor ellen és ez viszont: és a test haldoklóvá gyengül. Hanem, szó az van elég Pesten, Debrecenben és Marosvásárhelyt; hanem békesség, egyetértés, nemes buzgalom, önfeláldozó akarat nincs sem Pesten, sem Debrecenben, sem Marosvásárhelyt.

Jól van-é ez így?

Minden nap olvassuk: hogy a katolikus püspökök rakják le az összegeket alapítványokul, ez

hatvanezeret, az százezeret, itt tizezeret, ott huszezeret s ezek által magukhoz kapcsolják a népet, és az alsóbb papságot, mely míg szegény volt, hazafiasnak hirdettetett, s most, hogy alapítványokat nyernek, csak olyan ultramontánok, mint főnökeik. Mi pedig... mi, igaz, szegények vagyunk; de míg azok országos alapokból is, ama célokon kívül, egy-egy kálvinista ekkleziát is (Apa-Nagyfalu, Visa) csak el-hódítanak: annyit mi is tehetnénk, hogy öleljük át egymást a szeretetnek lelkével, az együvé tartozás szüksége ösztönözne egyöntetű munkásságra s ne adnánk példát arra, hogy olyanok vagyunk, mint az oldott kéve, melyet elseper az első vihar. —

Gondolkozzatok s feleljetek: jól van-e ez így?
Szász Gerő.

Észrevételek a kánonika vizitációról

Az egyes egyházak anyagi és szellemi élete felől tudomást szerezni, az egyházi előjáróságot üdvös törekvéseiben gyámolítani, a lehető visszaéléseknek elejét venni, az ifjuság nevelése felett ellenőrködni, hogy azokból értelmes, jó keresztyének és polgárok fejlődjenek; szóval, oda működni, hogy az egyház kebelében mindenek ékesen és jó renddel legyenek: e szép, de terhes kötelesség nagy részben a kánonika vizitációnak jutott osztályrészül.

Megfelelhetett, vagy megfelelt-e a kánonika vizitáció ezen fontos hivatásnak? A nélkül, hogy követelnénk a kán. vizitáció tagjaira, elmondhatjuk, hogy nem. Nem felelhetett meg pedig, nézetem szerint, egy felől azért, mert korunk immár nem a régi vallásosság kora, melyben a hit áldozatokban nyilvánul. Ma az ember a testi elodelért fut, fárad, azt az aranyat keresi, mely kényelmet, élvezetet biztosít, és nem azt, a melyet a rozsdá meg nem emészt.

És nem felelhetett meg másfelől azért, mert a kán. vizitáció túl van terhelve teendőikkel; a minek aztán természetes következtése az, hogy csak annyit tesz, a menynyire érkezik és nem annyit, a menynyit kellene, vagy ohajtana tenni.

Nézzük meg csak a gyakorlatot. A vizitáció egyház megyénkben 40—42 napot veszen igénybe, ha egy-egy egyházban 24 órát időzik. Mivel pedig a vizitáció téli időben történik, (a nap rövidege miatt) alig van munkálkodható ideje 7—8 órája. Hogy ily rövid idő alatt megismerkedjék a vizsgálendő egyház anyagi és szellemi életével, s úgy végezze el teendőit, hogy a kötelesség teljesítésének nyugodt tudatával folytassa tovább pályáját: lehetetlen. Hiszen, ha semmi más helyi elintézendő dolgok nem merülnek is fel, már csak az 1867-évi zsinati jegyzőkönyvben előírt 27. vizsgálati kérdő-pont tüzetes tárgyalása ez időt teljesen fölemésztené.

Mert úgy vizsgálni, hogy gépiesen tegyük fel a kérdéseket a pap, és presbiterium elébe s a reá tett feleletekkel megelégedjünk nem csak semmit ér, de sokkal ro-

szabb a semminél. Ugyan is, ez eljárás tágas utat nyit az illető egyház előjárósága részéről némely dolgoknak eltitkolására, vagy igaztalanok bementésére. Minek azután nem csak az a szomorú következtése van, hogy az illetők immoralitást követnek el, s hogy a vizsg. jegyzőkönyv — nem tükrözi vissza hiven az egyházak valódi állását; hanem az is, hogy sok eltitkolt hiba, mely a maga idejében könnyen orvosolható lett volna, csak akkor kerül szőnyegre, midőn már vagy igen nehéz, vagy lehetetlen, rajta segíteni.

Az előszámlált bajok, kellemetlenségek elhárítására egy mód van, t. i. az egyházmegyét több vizsgálati csoportra osztani fel; így a mi nagy terü volt egy vizsgáló bizottságra nézve, megosztva könnyebben elhordozható lesz. Célszerű lenne azért az eddigi gyakorlatot mellőzve, az egyházmegyét 2, 3, 4, vizsgálati csoportra osztani fel, mert ez által nem csak a terhet felosztanók egymás között, hanem egyszersmind lehetővé tennők a vizsgáló biztosokra nézve is küldetésöknek pontos és lelkiismeretes teljesítését, mi a mostani körülmények között lehetetlen. *) Most kívánhatjuk-e a legbuzgóbb embertől, hogy 40—42 napi tulfeszített munka után ki ne fáradjon, vagy hogy az utolsó napokban épen oly energiával végezze teendőit, mint megkezdette az első napokban. Valóban nem, legalább a tapasztalás ezt bizonyítja.

A vizsgálati csoportokra osztás által azonban a terü megoszolván, szoros kötelességévé lehet tenni a vizitációnak: személyes meggyőződést szerezni magának az egyes egyházak állásáról, azoknak ingóságairól, melyeket jelenlétében kell átadatni az új gondnoknak, hogy a lehető hiányok a maga idejében tünjenek ki, s pótolhatassanak helyre. Szigorúan meg kell vizsgálnia, nem csak az egyházi épületeket, cintermet, hanem a temetőt is. Így győződhetik meg csak a felől, hogy a közelebbi vizsgálat alkalmával tett rendelkezések, az épületek, kerítések épen tartása, a cinterem, papi és tanítói kertek és temető fákkal való beültetése valóban teljesítették-e?

Továbbá, a majd minden pap és tanító halála, vagy változása esetében előforduló kellemetlen surlódások kiküldetése tekintetéből, leltár lenne fölveendő a papi és tanítói telken lévő épületekről, hogy tartassék evidenciában mit épített, vagy igazított a pap, tanító, vagy az egyház, mely leltárban évenként bevezetendők lennének a történt változások is s mely leltár a kán. vizitáció által minden évben láttamozandó lenne.

Szóval, ha a kán. vizitáció ez ajánlott eljárást követné (saját keserű tapasztalásomból mondom) nem csak sok kellemetlenségektől mentené meg a papot — többek között — az által, hogy a lehető mulasztásokat, kihágásokat, rendtelenségeket maga fedezvén fel, a pap fejről a gyűlöletet elhárítaná; nem csak erőt adna jövőre nézve a pap jóakaratu intéseinek, tanácsainak, midőn ez figyelmeztetné hivatásait a vizitáció szemességére s a már egyszer szenvedett keserűség kiküldetésére: hanem egyszersmind, egyházának is hasznos szolgálatot tenné.

*) Ugy tudjuk, hogy a szil-szólnoki és széki egyházme-győkben ez már gyakorlatban is van. Szerk.

A kán. vizitáció teendőinek második igen fontos része az iskola-vizsgálat.

Eddigi gyakorlat szerint, a kán. vizitáció legfőlegb egy órát fordíthatott az iskola megvizsgálására: következés képen csak felületes ismeretet szerezhettek magának ugy a tanító szorgalmáról, mint a tanítványok előhaladásáról. A presbiteriumhoz intézett azon kérdés „minő eredményű volt a vizsga?” hasonlólag nem szolgálhatott biztos alapul a siker megítélésére. Mert honnan tudja a pap, vagy presbiterium jó, közepes, vagy gyenge-é iskolájuk; hiszen, e felett csak az, vagy azok mondhatnak véleményt, azok képesek bizonyos fokozatot állítani meg, a kik több iskolát vizsgáltak meg (zárjel között legyen mondva, én látogattam meg oly gyenge iskolát, a minőrül addig fogalmam sem volt, a melyről azonban, a t. pap a vizitáció előtt így nyilatkozott, hogy „kielégítő.”)

Vajjon, nem vezetne-e biztosabb sikerre, ha a kánonika vizitáció rendes vizsgát tartana minden iskolában (a mi nem zárna ki a szülők előtt tartandó nyári rendes közvizsgát.) Vajjon, nem szolgálna-e ösztönül a szorgalmas tanítóra nézve, ha munkásságának, fáradságának eredményét a kán. vizitáció részletesen, egész terjedelmében kívánná megismerni? Jól emlékezem reá (midőn néhány-szor volt szerencsém vizitálni) hogy a szorgalmasabb tanítók kérve kértek, hogy minél több tanítványt, minél több tantárgyból kérdezzünk ki. Nem szolgálna-e buzdításul a további kitartásra, előhaladásra az elismerés, melyet egy már kiküldetésénél fogva tekintélyes bizottság szavazna meg a tanítónak? Nem lenne-e jótékony hatással ez eljárás még a szülőkre nézve is?

És megfordítva, nem lenne-e sarkantyú a hanyag tanítókra nézve a kán. vizitáció komoly fellépése, ha nem látná nyomát, jelét a tanító szorgalmának, mely egy részletes vizsga által csalhatatlanul kiderülne.

Tagadhatatlan igazság, hogy az így megejtendő vizitáció is terhes lenne; de épen oly igazság az is, hogy csak is az így keresztül vitt vizsgálatról lehet megvárni mind azt, hogy hű képét adja az egyes egyházaknak, iskoláknak; mind azt, hogy alaposan munkálkodjék; mind azt végre, hogy jelen körülmények között a lehető legtöbbet tegyen a népnevelés emelésére.

Ezeket tartotta szem előtt folyó év július 3-án B.-Hunyadon tartott éyh.-megyei közgyűlésünk, midőn az alább közlött egyház vizsgálati szabályokat megállította. Fog-e több eredményt mutatni fel a kán. vizitáció ezután, mint eddig mutatott, erre a jövő fog feleletet adni; én részemről remélem, hogy igen; de csak úgy, ha 1-ör, a vizsgáló biztosok felfogván küldetésök fontosságát, hű munkások lesznek. 2-or, ha az egyházmegyei közgyűlés szigorúan ellenőröködik a vizitáció eljárása felett.

Vizsgálati szabályok a kolozs-kalotai egyh.-megyében.

1. §. A k.-kalotai egyh.-m. 4 vizsgálati csoportra osztatik fel. u. m.

I-ső csoport: Györgyfalva, Pata, Ajton, Kolozs, Jára, Léta, Szt.-László, Ó-Fenes, Sz.-Lóna, Gyalu. — II-ik cso-

port: N.-Kapus, K.-Kapus, Gy.-Vásárhely, Körösfő, Nyárszó-Sárvásár, Damos-Jákotelke, Monostor, Valkó, Sz.-Kir. Zentelke, Magyarókerék. — III-ik csoport: B.-Hunyad, Kettesd, N.-Bikal, Farnas, Zsobok, Sztána, Kis-Petri, Nagy-Petri, Középlak, N.-Almás, Bábony. — IV-ik csoport: Fekérd, Méra, Kajántó, Buda, Szucság, Vista, Daroc-Bogártelke, Mákó, Inaktelke, Egeres, Türe.

2. §. A vizsg. bizottság áll két egyházi és egy világi tagból.

3. §. Rendes elnöklő vizsgáló biztosok az esperes, főjegyző, direktor és aljegyző, kik évenkiint változtatják vizsgálati csoportjukat, s a kik mellé a közgyűlés évenkiint választ egy világi és egy egyházi tagot szavazat többséggel.

4. §. Minden csoport vizsgáló biztosai mellé egy egyházi és egy világi póttag választandó, a rendes vizsgáló biztosokra tett szavazás alkalmával második többséget nyert egyén személyében.

5. §. Mind a világi, mind az egyházi vizsg. biztosok egyenlő napidijban részesülnek.

6. §. A vizsgálat a közgyűlés által határozott időben kezdődik meg.

7. §. A vizsg. bizottság által fölszedett és a kerületi közgyűlésre adminisztrálandó pénzeszszeg a vizsgálat bevégződésével, azonnal a direktornak kézbesítendő nyugta mellett, ki is a kezéhez vett öszszegzet köteles haladéktalanul a b.-hunyadi takarékpénztárba helyezni el kamatozás végett — a közelebbi kerületi gyűlésig. A kamat a domesztika pénztár távára fordítandó.

8. §. A vizsgáló bizottságnak szoros kötelessége, az egyes egyházak szellemi és anyagi állásáról személyes meggyőződést szerezni magának, nem elégedve meg a szokásos feleletekkel, melyek a tapasztalás bizonyítása szerint, hijánosak s gyakran tévutra vezetők. Hasonló szigorúsággal kell felügyelnie arra is, hogy a megelőző vizsgálat alkalmával történt rendeletek teljesedésbe vétettek-e?

9. §. Az egyh. vizsg. bizottság, egyszersmind iskola vizsg. bizottság is s mint ilyen, köteles, az iskolában rendes vizsgát (examen) tartani. Az iskolai jegyzőkönyvben a vizsga eredményéről, a tanító szorgalmáról észrevételeit bejegyezni. Továbbá, a tanítók által előre elkészített osztályzatos névsort, melyben minden osztály elébe a vizsgára feladott tantárgyak fel vannak jegyezve, kimutatva, hogy mitől meddig tanítottak, átveszi s iskolai jegyzőkönyvbe igtatja, hogy így a tanulók évi fokozatos haladása a tantárgyakból észlelhető legyen. Megvizsgálja a mulasztási naplót, s szigorúan számbaveszi, hogy a mulasztások megbüntettek-e, s a büntetés-péNZ rendeltetése helyére fordított-e?

10. §. A vizsg. jegyzőkönyvet minden bizottság önállólag készíti meg s terjeszti a közgyűlés elébe.

Zsobok, október 15-én, 1873.

Mike Lajos,
ref. pap.

Az egyházkerületi közgyűlés.

A folyó évi november 2-ik és következő napjaira sz. kir. M. Vásárhely városába egybehívott egyházkerületi köz-

gyűlést folyó hó 2-án d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor közföggondnok mlgt. br. Kemény Gábor általános tetszéssel fogadott, jegyzőkönyvbe iktatni határozott, fenkölt szellemű beszédében üdvözli anyászentegyházunk legfőbb törvényhozó és kormányzó testületét s fölfejtven a jelen helyzetet s az elintézendő ügyek sokaságát és fontosságát: a gyűlést megnyitja.

Felolvastatván az igazgató-tanács által a törvény által jogositott közgyűlési tagok és igazolt képviselők névsora, a törvényes számmal jelenlevő tagokból álló közgyűlést elnök ur megalakultnak nyilvánítja.

Az ujonnan választott Vályi Pál, marosi egyházmegyei esperes, Benedek Pál, kolozs-kalotai és Rákosi Lajos marosi egyházmegyei jegyzők felesketése után, számba vétetnek a kibocsátandó lelkészek bizonyítványai, melyek mindenike szabályszerűnek találtatván, a 14 lelkész felszentelésre bocsáttatik s a közgyűlés tagjai, ft. Nagy Péter vezetése alatt, innapi rendben, a piaci nagy templomba vonul.

A városi dalegylet öszhangzatos éneke elhangzása után, ft. Nagy Péter püspök megható könyörgésével kezdi

meg az isteni tisztetletet, melynek bevégeztével, Szilveszter Domokos, vizaknai lelkész lép a szószékre s alapul vevén János evangéliuma 6-ik részéből ez igéket: „lélek az, a mi megelevenít“ emelkedett beszédében fölfejti, hogy a megelevenítő lélek a szilárd, elhatározott igazság lelke, mely szüli a bátorságot és buzgóságot. Az éber figyelmet kellett szónoklat után, főt. Nagy Péter püspök hallatta általános elismert szónoki hatalmát s intvén a kibocsátandó lelkészeket, hogy az isten országát önmagukban keressék és találják fel, egyenkint kiszolitván, az ünnepélyes eskü bevétetett.

Délután 5 órára általános értekezletre levén a tagok felszólítva, az igazgató-tanács által előterjesztett tárgy-sorozati javaslat némi módosítással elfogadtatott, s a kolozs-vári egyházmegye dispenczióális ügye, a hetes bizottságnak különösen az igazgató-tanácsosok tagjai számának szaporítása iránti véleménye és a n.-enyedi gazda-gondnoki állomás betöltése ügye előleges értekezleten leendő előterjesztése megállapittatván: első napi működésünk bevégeződött.

TÁRCA.

Schleiermacher élete és iratai.

(Kirchmann J. H. után)

(Philosophische Bibliothek, 7. Heft.)

Schleiermacher Frigyes (Dániel, Ernő) született Boroszlóban, november 21-én 1768-ban, a hét éves háboru bevégezdése után öt évvel, mikor Silézia a porosz monarchiához kapcsoltatott. Atyja és anyja, valamint nagyatyja, az Áronház ivadékai voltak. Mint kis gyermek, a házi nevelés után, legelsőben Boroszlóban a „Fridrich-iskolában“ kezdett tanulni, majd Plessben, hol édes atyja a bajor örökös háboru alatt tartózkodott. Csak tizenegy éves lehetett, midőn nagyratörő lelkében tusakodni kezdett az isteni igazság szolgálatás felett; sok álmatlan éjszakái valának a miatt, hogy a Krisztus szenvedése és a bűnös emberiség bűnhődése között semmi megnyugtató igazságot nem látott.

Tizenenny éves korában a „nieskyi testvér-rendi“ nevelő-intézetbe (Lausitz) vitetett. A harmadik év második felében Barbyban a herrenhuterek jeles képző-intézetében folytatta tanulását, 1787-ben a hallei egyetemre ment. A herrenhuterek nevelése Schleiermacherre nézve a legtartósabb benyomással volt, érzelemdus kegyesség és a mysticizmus hajlam lényében egyszerre lőn kifejlődve. Barbyban kétségek merültek föl Schleiermacher lelkében az ott divatozott egyháztanok ellen és így a legellentétebb állapotban, a tudományos észleletek és a legméjebb kedélyi érzékiség individuumban képződött ama schleiermacheri álláspont, melyen Schleiermacher minden erejét arra fordította, hogy a benne is lábra kapott ellentétes állapotot egymással kibékítse, egy magasabb egységbe vigye át.

Schleiermacher azt írja egy későbbi levelében, hogy a herrenhuterek társaságában fejlett ki benne a mystikus haj-

lam és az reá nézve oly lényegesen jóltevő volt, hogy csak is az barrikiadrozta a skepticizmus számos ostroma alatt. „Magam is — mond Schleiermacher — herrenhuter voltam, csakhogy egy magasabb osztályból.“ Biografiájában azt mondja: „Schleiermacher követőjének valódi megismertető jegye, a szabadság és kegyesség öszszeolvadása.“ Schleiermacher ebben célt ért; ezért koszoruzta élet-törekvését akkora eredmény; eme varázs-szerű siker jelzi theologiai alapját. Midőn barátja Brinkmann — híres filozofus — némely filozofiai alkalmazásoknál a theológiát az eszmélődés elfogult ellenségének mondaná, azt nyilvánította Schleiermacher, hogy e hitében felette csalodik, mert úgy mond ő: „el nem kell feledni, hogy a filozofia és theologia közt van még egy közepet, béke-bíró gyanánt, és ez, egy kegyes fő; más szóval, a filozofus — keresztyén!“.

Schleiermacher két évig tanult Hallében; azután egy évet Drossenben töltött — Frankfurt közelében — nagybátyjánál Stubenrauchnál. A theologiai exament a legfényesebb eredménnyel kiállván, házi-nevelőnek ment grof Dohna családjához Schlobittenbe (Nyugat-Poroszországban). Kedvező alkalom nyílt a grófi család-körben, hogy a magasabb ranguaknak élet-, gondolkozás- és társalgási-modjukkal megismerkedjék, s egyszersmind az önalkalmazás mezején gyakorlatilag képezze magát. Majd Berlinbe ment, hol 1794-ben kinevezetett landsbergi segéd-lelkésznek. Két évi köz-szeretettel jutalmazott szolgálata után, visszahivatott Berlinbe, mint szónok a „Charite“ templomba. Ekkor nyílt meg ama mező, melyen Schleiermacher halhatatlanságát kiküzdve, a köztisztetlet, bámulat dicsfénye árasztá el egyszerre, és lőn egy a maga nemében büszkesége a földnek, melyen bölcsője ringott, dicsekedése azon iskoláknak, melyekben a maga idejének virágait okszerűen szedte. Itt ismerkedett meg Schlégel Fri-

gyessel, ki akkor huszonöt éves volt, mely ismeretségből rövid időn a legszorosabb baráti viszony fejlődött ki. Ebben az időben élt a tudós és vendég-szerető Herz Henriette, kinek háza a kor szellem-dús írói, papjai, tanárai előtt nyitva állt, ugy szólván, a lángelmék gyűlhelye volt.

Schleiermacher mindenen felett szívesen látva, a háznak és a házi eseményeknek központja volt. Nem egyszer támadt beves vita a tudós férfiak és fenkölt lelkű nők társaságában azon kérdés eldöntése felett, hogy melyik félnek lenne legtöbb joga Schleiermacherhez.

Barátai unszólására elhatározta magában Schleiermacher, hogy valamely önálló munkával lép a világ elé. 1799-ben felsőbb rendelet szerint megjelent Potsdamban lelkészi beigtatásra. Ekkor írta: „Reden über Religion an die gebildeten unter ihren Verächtern“ című beszédeit. Ezekben Schleiermacher feltűnteti nevezetesen, hogy a vallás sem nem valamely különös gondolkozás mód, sem nem valamely különös cselekvény, nem tudomány, nem tény; hanem érzület, önkintes megismerése annak, hogy a mindenség véges létű állománya a végetlenben és a végetlen által vagyon. A válás a végetlen világ nyugpontja, melyet az ember keblében érez, ama kétségbe vonhatlan, s önmagán tapasztalt függés viszonyában, mely az isten és ember közt fenn áll. A vallás az emberi fogalmak készségében nem egy bevégzett mű: kedélyi produktum a vallás, mely érzelemben fogamszik és naponta gyarapszik. A vallásnak kutfeje az emberben a kedély, ebből kell kiáradni minden vallásos törekvésnek.

Igy áll a dolog az isteni kijelentésre nézve is; ez sem jön felülről valami rendkívüli uton, hanem nagyon természetesen az ember benső kedély-világából, az egyéni lét-utat és a végetlennel való viszony megfigyelésében nyilatkozik. Valamint a vallás, épen ugy az istenről való fogalom is érzésen alapszik. Kegyes lehet valaki, élvén egy vagy más vallásos elvek szerint; de nem következik, hogy vallásos fogalma tiszta legyen az istenség, a tökéletesség magasztos eszméjével megegyezték. . . Sehol sincs a vallás oly tökéletesen eszményitve, mint a keresztyénségben. Ebben a vallás szülője a kedély. Jézus személyében is az a valóban isteni, mi lelkéből indult ki. Annak beismerése, hogy minden véges létű valóságnak egy magasabb közegre van szüksége a végre, hogy istennel egybe függjön és hogy az ember számára üdv csak is a megváltás tényében keresendő: a keresztyén válásban leglényegesebb és egyszersmind legvilágosabb uton van kifejtve.

Ezen egyházi beszédeket Schleiermacher névtelenül bocsátotta a közönség elébe, s a lehető legnagyobb mozgalmat keltették föl az ilyesmikhez szokatlan keblekben. A racionálisták a szerzőt mystikusnak ítélték; a szupranaturálisták ugy vélekedtek, hogy racionálista irhatta csak is.

Kevéssel ezután Schleiermacher más munkához fogott és a Schlegel sürgetése folytán kiadta az „Über die Lucinde“ című leveleit, melyekben az ömlengő szerelmet dicsőíti, pártolja és ajánlja, mint olyant, mely a valódi szeretet igaz nyilatkozata, a prüderiát kiméletlenül ostorozza, mint erkölcsi nyomorékságot.

Megjegyzendő, hogy Schleiermacher ezen időközben sze-

relmes volt egész szenvedélylyel Grünov Eleonorába, egy berlini lelkész nejébe. Schleiermacher a mily hódító volt a szószéken, oly büv erővel bírt a nők körében is. Elkövetett mindent Eleonora birhatásáért, erőltette a nőt, hogy válna el férjétől, ki nem fogta fel szellemét, s így, mintegy kárhozatra ítelt angyal, e törpe-lelkűség előtt nincs méltányos becsben. A nő meg volt igézve a hires ember szíves kérése miatt, s ott ált már, hogy férjéről lemond — megkezdi a válópert — azonban, a százszor eltaposott női hűség azt parancsolta Eleonorának, hogy maradjon meg szent fogadása mellett s szembe a közkedvességű theologussal: elhatározta, hogy szeretettel fogja férje előtt becsét megszerezni. Eleonora hosszas lelki küzdelmek után visszautasította Schleiermacher kérését.

Schleiermacherrel egyet fordult a világ, szerelmi kábulása közben, monologokon dolgozott; így születtek: „Betrachtung“, „Prüfungen“, „Welsansicht“, „Aussich“, „Jugend und Alter“ monologjai, a szenvedély s levertség sötét éjjelében. 1800-ban ezen monologokból nyilvános felolvasásokat tartott névtelen. Ezen monologok az „Über Religion“ dolgozatainak bizonyos tekintetben kiegészítésül szolgáltak. Amott Schleiermacher azt mutatja meg, hogy az ember kegyes érzések közt kimagasul a véges létezés szűk határából, halhatatlanítja önmagát; itt pedig az individuálitást és szabadságot fejtegeti egyesek életéből az egyetemiségre való következtetéssel. A „Jugend és Alter“ monologjában azt mondja, hogy örök ifjúságot s lelki vidámságot a lelkiismeret szabadsága ad.

A monológiákat nagy tetszéssel fogadta a közönség. Kíváncsi volt mindenki a szerzőre. Schleiermacher bátorsága minden nap gyarapodott. 1801-ben kiadta egyházi beszédeinek első füzetét. Ezen időtájban foglalkozott Plató műveinek átdolgozásával. E vállalatban Schlégel is társul ígérte magát, de bizony Schleiermacher a nehéz munkában maga maradt, mert a Schléggel való baráti viszony naponta izetlenült, végre fel is bomlott. Ezen nem várt eset Schleiermacher szívében egy újabb sebet ütött. 1802-ben elhagyta Berlint, s benne barátját is Schlégelt és elment Stolpebe udvari lelkésznek, mert azt gondolta, hogy itt el bírja felejtetni a rejtélyes okból elpártolt barátot.

Dolgozott, egész élete szakadatlan láncolata volt a munkának. Újj állomásán írta: „Die Grundzüge einer Kritik der bisherigen Sittenlehre.“ Ebben az erkölcsstan alapigazságait tárgyalja Schleiermacher; körül írja a kötelességek fogalmát, az erkölcsi jó rendszereit. Ez a mű Schleiermachernek legnagyobb fáradságába került és legkevesebbet gyümölcsözőtt; a közönségre nem volt hatása.

Még lelkesebben látott dolga után, kettőztetett szorgalommal írt és nemsokára elbukott „Ethikája“ után megjelent „Über die Trennung der beiden protestantischen Kirchen“ című műve. Ennek alap gondolata és iránya a két prot. felekezet uniólása. Nyomban követte „Über die Mittel dem Verfall der Religion vorzubeugen“ című röpirata. Ezen röpirat hamar beszárnyalta a tudós német világot, és a fölismert szerző 1804-ben, mint rendkívüli tanár és egyetemi prédikátor meghivatott a hallei egyetemhez. Itt jelent meg 1805 „Die Weinachts-Feier“ című dolgozata, melyben eddig jelölt val-

lások gondolatait folytatja. Ebben a „kis-könyv“-ben, mert így volt ismeretes szanaszét, a szerző úgy mutatja be Jézust, mint a ki hozzá foghatatlan ember, egyetlen a maga nemében, minden bűn nélkül való; fölfejté azt is, hogy az embernek nem adatott más út az idvességre, mint a Krisztussal való életközösség.

A következő 1806-ik évben bekövetkezvén a jénai csata, az egyetem mindenfelé bezárattott, a tanárok tanítványaikkal buzódtak csöndesebb vidékekre. Schleiermacher Halléban maradt, felkereste az egyleteket, gyűlés helyeket, leginkább pedig a templomokban tartott beszédeket, buzdítva, bátorítva a népet, hogy nemzetiségük és saját polgári, egyéni érdekeik mellett erősen álljanak, a földi állisteneket ne rettegjék, sőt boszszut esküdjön kiki erejéhez képest a népszarnokok ellen! Az uralkodó Schleiermacher szájának fegyverétől inkább félt, mint az ellenséges ágyúk bömbölésétől. Épen az uralkodóért (westfaliai király) kellett volna isteni tiszteletet tartani és könyörögni, midőn Schleiermacher szószékre lépén, ima helyett apostoli ihlettséggel, s honfui tüzzel búcsu beszédet, röktönzött hallei hiveihez és a legnagyobb inséggel küzdve, de zsarnok előtt tétet soha nem hajtva, 1807 végén Berlinbe utazott. Leginkább lelki erőből élt, de barátai által is gyámolítva szabadon, eszének és lelkületének dicső szabadságában úgy, hogy Berlinben is az volt, ki a kisdéd Hallé fogékony keblü polgárai közt. Egyletek gyűlésein, felekezete szószékein barátai közreműködésével gyakran megjelent s a lehető legnagyobb szorgalommal igyekezett, hogy nemzete fiaiban vallásos-erkölcsi és polgári szabadság-szomat keltsen. A hatás nem maradt el. Schleiermacher Berlinben is kiváló lényre magasult. 1808-ban egy füzetet adott ki az egyetemi tanszabadság, s fegyelmi rendszerekre vonatkozólag ezen cím alatt „Gelegentliche Gedanken über Universitäten im Deutschen Sinne, nebst einem Anhang über eine neu zuerrichtende“. Ezen nem annyira tudományos műben, mint inkább tervjavaslatban, Schleiermacher megvárja az uralkodóháztól, hogy az egyetem legyen független az államtól épen úgy, mint az egyháztól; benne legyen teljes tanszabadság, ezt ne legyen joga korlátozni emberi személynek.

Az egyetemi ügyre vonatkozó füzet kézzől-kézre járt, maga a porosz uralkodóház is kíváncsi volt a szabad szellemmel megismerkedni, s így lett az, hogy a hontalan tudóst barátai kegyelméből a kormány kiragadta és a „Dreifaltigkeit“ templom szónokává nevezte ki. Schleiermacher a megtisztelő bizalmat a kormány részéről elfogadta, és becsülte annyira, a menyinyi való értékkel birhatott. Erős reménye volt ekkor a berlini egyetemi tanszék elnyerése iránt, tudva, hogy kevés erővel bir az, s ez lelkesítőleg hatott úgy, hogy maga a kormány minden féltékenykedési hajlama mellett is becsülni tudta Schleiermachert.

Ezen időközben Schleiermacher épen 40 éves volt. Egy alkalommal kékutazásra szánván magát, kiment Rügenbe. Itt ismerkedett meg Willich nevű barátjának fiatal özvegyével. Az ismeretség tetőpontját érte el a lelkileg rokon lények közt és 1809 ápril havában Schleiermacher megnősült, az alig 21 éves özvegy nővel kelvén egybe. A házasságot isten meg-

áldotta, a mint Schleiermacher is mondani szokta „legfőbb boldogsággal“ gyermekekkel. Nathanael volt az első gyermek; apa, anya felette boldognak érezte magát. E boldogság rövid volt. 1829-ben a legszebben mosolygott reményt a kedves gyermek halála hirtelen gyászba borította.

Dobay Lajos,
m.-gy.-monostéri ref. pap.
(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

M.-Lápos, október 18-án, 1873.

Hazánk letűnt viharos napjaiból Láposon és Domokoson egy kis töredéke maradt meg nemzetünknek. Domokos biztos jövőjü. A m.-láposi ref. magyarok, habár többen vannak, kevesebb biztosítékot nyújtanak a jövőre,

Az egyház vagyoni állása válságos soha sem volt, s így maga az egyház, mint testület, megküzdött az enyészettel; annál inkább erősült, hogy egy oly tevékeny s fáradhatlan főgondnokot nyert, mint t. Biró Sándor ur, a ki tapintatossága által sok pártfogót szerzett főurainkól ez egyháznak, kik honfui buzgalommal siettek e szép s jó magyar népü egyház felségelésére. Az első mindig legidősebb gróf Teleki Domokos ő mltsga volt, ki nem csak a templom építésére adott 100 frtot; hanem kölcsön-magtár alapul is 100 nagy véka málét. E kölcsön-magtár ügye veszélyeztetve van, a menyinyiben olyan helyekre adatott ki, honnan kevés lesz beszédhető.

Második alapítványozó, gróf, Teleki György ő mltga, ki 1000 frtos alapítványt tett azon kötelezettséggel, hogy 6 %-ját fizeti ő maga és utódai is az egyház javára.

Harmadik alapítványozó nagys. Colicsook Jerri ő mltga, ki élete hosszaiig 50 frt. évi ajánlatot tett volt 1863-ban, s folytonosan fizeti, minden évben fő gondnok t. Biró Sándor urhoz, ki az 1872-ik évi illetéket be is tétette alólirtal az egyház ládájába,

Mindezen alapítványok a templomépítkezés korára esnek s vagy annak, vagy az egyház szolgálainak fizetésére irányultak s így tulajdonkép a régi gyepüt erősítették, vagy földozgatták, melybe hogy bele nem fáradott az előjáróság, mutatja az, hogy 1863-ban boldog emlékü püspökünk Bodola és esperes nt. Almási Sámuel ur majdnem 400 frt gyűjtöttek az iskola alapra, főgondnok Biró Sándor ur törhetetlen buzgalmának közbejöttével.

Legközelebrül gróf Mikó Imre ő nagymltsga 50 o. é. frtot küldött egy lélek-emelő levél kíséretében. Fogadjja egyházam nevében méjj köszönetemet.

... Hadd álljon itt a nemes gróf, leveléből egy pár figyelemre méltó sor:

„Vajjon, az említett szép cél elérésére nem lenne-e biztosabb, azon az uton indulni el, melyet a boldog emlékü bagosi pap, néhai Fazakas, oly kitünő sikerrel követett?”

Tudjuk, hogy a miveletlen népnek legnagyobb veszedelme a tétlenség, az unalom, ez viszi őt a korcsmába, időtöltést keresni; mint ember lépik be oda, s a részegítő italok által elkábítva, mint állat hagyja el azt. Itt a legfőbb oka

és eredete a nép közt terjedő erkölcsi romlottságnak; mert a mit ily állapotban tesz, azt már nem mint ember, hanem mint oktalan állat teszi.

Igénytelen nézetem szerint tehát, az volna a legelső teendő: öt onnan elvonni, néki időtöltést szerezni, a mi legcélszerűbben történhetnék az által, ha őket a hosszú téli estvéken, az iskola-helyiségbe egybe gyűjtve, előttük népszerű magyarázatok kíséretében, jó irányú könyvek és lapok olvastatnának s főleg ők erkölcs-nemesítő énekekre tanítatnának, mert ez utolsó tette, a szegény néhai tapasztalatai szerint is, a legsikeresebb hatást.

Ennél fogva, kérdésem oda irányul: nem lenne-e célra vezetőbb, ha az ön által egybe gyűjtendő összeg a fennebb megírt eljárás foganatosítására szükséges eszközök, könyvek, jó irányú lapok, hangjegyek sat. sat. megszerzésére fordíthatnák?"

Mátyás Zsigmond,
m.-láposi ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Egy egész huszonnég órával engedték elkészni lapunk megjelenését, csak hogy minél bővebb és részletesebb tudósítást adhassunk a közgyűlésről. Azonban, hiában vártunk, ki nem elégíthetjük olvasóink érdeklődését azon a kevesen kívül, mit éppen közölhetünk, melyet a következő távirati uton nyert tudósítással egészítünk ki: tanároknak megválasztottak a n.-enyedi tanszékre: Elekes Károly, Lőthe Lajos, Székely Ferenc; a szászvárosi tanszékre: Sándor János; a sz.-udvarhelyire: Bod Károly; a kolozvári tanszékre: Hegedűs István. Jövő számunkban — reméljük — az egész ülés lefolyásáról adhatunk terjedelmes közleményt s ki lesz pótolva ama hátrány, mely abból származik, hogy lapunk a hét közepén szokott megjelenni.

= A kolozs-dobokamegyei néptanítók évi rendes közgyűlése nov. 4-én d. e. 10 órakor nyílt meg a helybeli állami tanító-képző gyakorlati iskolájában. Előzményül a tanítóképző férfikara néhány szép dallammal emelte az ünnepélyes hangulatot. Azután egyleti elnök Paal Ferenc mondá el megnyitó beszédét, élénk színekkel rajzolva a kolozs-dobokamegyei területen alakult néptanítók egyesületének célját, mely a honi népnevelésügy felvirágoztatását s a tanítók sorsának javítását tűzte maga elé feladatul. Majd a pedagógiai kör működését fejtegette, sikerült képét tüntetve fel az itt összpontosított munkásság sok oldalú tevékenységének, melynek mi is szép eredményeül jegyezhetjük fel az ujon keletkezett könyvbíráló bizottság létrejvetelét, valamint azt is, hogy az egyesület körében megindult szellemi mozgalmakról immár saját közlönye a „Népnevelésügyi É.” által értesíti olvasóit, a felnöttek oktatásában közreműködik; felolvasásokat rendez sat. Az éljenzéssel fogadott megnyitó után a titkári jelentés következett, mely az egyesület beléletének minden jelentékenyebb mozzanatát viszsztatákrözte. Ezután az egyesületi közlöny fenntartásának ügye került szónyegre sat. Reméljük, hogy valamelyik tanítónktól bővebb tudósítást is közölhetünk. Vidéki néptanítóink feltűnő csekély számmal jelentek meg a gyűlésen.

= (Meghívás.) A sz.-sámsoni tanítói fieközgyűlés folyó év nov. 20-án, Szerben, a ref. tanítói lakon közgyűlést

tart. Melyre az érdeklött tanító urakat azon szives kéréssel hívom meg, hogy a mondott napon, helyen és időben mentől teljesebb számmal sziveskedjenek megjelenni. A közgyűlés kezdődik reggeli 9 órakor. Lompért, okt. 28, 1873. Nyesty Lajos elnök.

= Székely-Keresztur városában lakó volt cs. k. főhadnagy Hubert József ur özvegye, méltóságos Biró Anna ur asszony, vallásos buzgóságtól indítva, csekefalvi ref. egyházunknak egy csinos, új készületű, belül meg-aranyozott, talpas ezüst kelyhet ajándékozott. Mely becses ajándékozás anynyival nagyobb tiszteletre és hálára méltó, mivel a kegyes adományozó Csekefalvára a jó indulatnál egyéb befolyással nem bír; jótékonyága által kívánta itt nevét megörökíteni. Fogadja forró köszönetünket, s legyen élete hosszú és boldog. Csekefalván, október 26-án, 1873. Sándor József, ev. ref. lelkész.

= (Pályázat.) A Déván létesítendő községi iskolánál két rendes tanítói állomásra, melyekkel felsőbb engedély reményében 600 frt. évi fizetés és 100 frt. lakbér-átalany; egy két segéd tanítói állomásra, melyekkel évi 400 frt. fizetés van összekötve, pályázat nyitattik. A pályázók fölkéretnek, hogy tanítói oklevéllel felszerelt folyamódványaikat folyó év november 15-ig a dévai iskola-székhez nyujtsák be. Déván, október 30-án, 1873. Az iskola-szék-jegyzője, Herceg András.

= A pesti izraelita-hitközség nagy templomában rég óta esküvők alkalmával gyűjtéseket tartanak, melyeknek eredményéből évenként bizonyos számú árva-lány házassítatik ki. A hitközség jótékonyági osztálya minden három hónapban özszeszámllálja és elosztja a koronkint férjhez menő árva-lyányok közt az ily Módon özszegyűjtött jótékony adományokat. A napokban is nyolc szegény becsületes árva-lány, kiket részint az izr. árvaház, részint a hitközség nevelt fel, tartotta esküvőjét, s ez alkalommal mindenik egyenkint száz forintot kapott a begyűlt adományokból. Milyen jó volna, ha ezt mi is gyakorlatba vennők! Vagy ugy... mintha hallanám, hogyan mondja el egy némely Krisztus követője: „könnyű a zsidónak, mert nála van minden pénz. Mi pedig azt mondjuk erre: légy munkás, takarékos és lesz neked is; és lész környörületes, mint a te menynevei atyád!

= Óvszerek gyermek bajok-ellen. 1) Nem szabad a kis gyermeknek kracjárt, vagy gyűrűt adni játékszerül. 2) Ne üsd a gyermeket hátba. Egy hátbaütéstől is megnémulhat. 3) Ne üsd a gyermeket arcon; mert megsiketülhet. 4) A kis gyermek fejét meleg főveg által el ne kényeztesd. 5) Ha hideg helyről szóbába jó a gyermek; ne ereszd őt azonnal a kályhához. 6) Ne hagyj a gyermeket nehéz tárgyoncát töltni. (Erre különösen hajlandók a falusi gyermekek.) 7) Fapuskával se hagyj a gyermekeket egymásra lőni, mert könnyen kilőhetik egymás szemét. 8) A torták alatt levő zöld papírt ne engedj szopogatni, mert mérges. 9) Bűrökből készített sippal ne hagyj játszani. 10) Ne mutasd neki Bécsset. (Bécs tréfás mutatása abban áll, hogy a kis gyermeket füleinél, vagy füle táján fejénél fogva fölemelik a levegőbe és úgy lógatják.) Ily alkalommal több gyermek nyaka ficamodott ki, másoknak fülei nyultak meg anynyira, hogy egész életében röstelte. („Nevelészet.”)

= Tábornszky és Parsch zenemű kereskedésében megjelentek „Tamási József kedvelt dalai.” Mentől inkább fenntartatni ohajtjuk az igazán magyaros jelleget közéletünk minden mozzanatában; s mentől inkább hiszszük, hogy a dal, az ének erre nézve egyik legelőnyösebb eszköz; annál melegebben ajánljuk a buzgó kiadók által csinos kiállításban közrebocsátott e dalokat a zene-kedvelők figyelmébe.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 13, 1873.

150—46. SZÁM

Megjelenik minden esütőtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

A hellen- és latin-irodalom kérdése tanári értekezletünkön.

Ez idei tanári értekezletünk ez előtt pár nappal folyt le Marosvásárhelyt. Számos tanügyi kérdés került szőnyegre; mindenket élénk eszmecsere követte; de legérdekesebb részét, fő-momentumát képezte a tanácskozásnak azon két értekezés, melyek egyikét Elekes Károly, marosvásárhelyi tanár tartott a „vegylan tanításának módszeréről“; másikat Dózsa Dénes, szászvárosi tanvezető tanár, a hellen- és latin-irodalom tanításának szükségéről a gymnasiumban.

Mindkettő fontos; mindkettő megérdemli a vizszapillantást.

Ez uttal azonban csak az utóbbira kívánok vizszatérni, felhívni akarván a tanügygyel foglalkozók, s főleg a szakértők figyelmét. Követeli ezt a tárgynak fontossága, de követeli korszerűsége is akkor, mikor az ó-klassikus nyelvek kérdése a gymnasium szervezete nyílt-sebének van dekláralva, s mikor a leghumánusabb érzelem — a részvét által vezéreltetve, siet mindenki a nyílt-sebnek begyógyítására, a szervezet egészségessé-tételére; mikor anynyiféle gyógyszer ajánlnak szak- és nem szak-lapok egy iránt, hogy szinte lehetetlenség, figyelemmel kísérni s vizsgálgatni mennyiben tér el a már ajánlottaktól az újabban ajánlott; mikor azt látjuk, hogy az alkalmazandó gyógyszer kérdésénél két pártra szakad az orvosok legiója, azt hívén, hogy akármelyik párt orvoszere nyer talán két szavazattal többet, az kétségtelenül egészségessé fogja tenni a szervezetet; mikor így számtól van függővé téve a végén is a szervezet épsége: szükséges, nyomról-nyomra elemeire boncolni az orvoszerek tartalmát; s én részemről ezt anynyival inkább szükségesnek tartom, mert nem szeretném, e kérdés eldöntését csupán számokra bizni.

Mindenek előtt, ki kell jelentenem, hogy a Dózsa Dénes értekezésében is egy újabb orvoszerrel találkozunk, a melyben — nézetem szerint — egye-

sítve vannak az eddig ajánlottakból a gyógyszerövel bíró elemek mind s azokon kívül vegyített még egy pár oly elemet is, melyek az eddigiekben föl nem találhatók. Épen ez újabb vegyíték teszi érdekessé, s mondhatom, figyelemre méltóvá.

De lássuk főbb vonásaiban magát az értekezést.

Értekező a gymnasiumot nem csak északpzd, hanem nevelő-intézetnek is tartja; ennél fogva, az emberiség életéből a gymnasium körébe tartozónak véli mindazt, mi erkölcsi és széptani szempontokból hatásos lehet a növendékek lelkére. Ha vizsgálja az emberiség multját, úgy találja, hogy a görög nemzet életénél szebbet, tanuságosabbat, eredetibbet nem talál; e gazdag életnek, mely irodalmában maradt reánk, több tekintetben kimutatja fontosságát s arra a meggyőződésre, következtetésre jut, hogy valóságos szerencsétlenség volna, ha azt magából irodalmából megesmerni, nem nyitna tért a gymnasium.

Rámutat a csekely eredmény okaira, mely miatt nyílt-sebévé vált a középtanodák szervezetének; hatásos érvekkel bírálja különösen azok nézetét, kik azt hiszik, hogy gyökeresen orvosolnak, ha egészen kitörlik a szervezetből. Felfogása szerint: mostani tan-szervezetünkben a nyelvek tanításánál a logikai egymásután nem úgy van keresztülvive, a hogy annak természetszerűleg lenni kellene. Ő az ó-klassikus nyelvek tanítása előtt egy élő klasszikus nyelvet kívánna taníttatni; e nézetét erős érvekkel indokolva, többek közt fölhozza, hogy mily roppant idő fekszik a jelen és az ókor között, hogy mily idegen, — úgy szólva — érthetetlen az az élet akár hányszor, még azok előtt is, a kik tanulmányozás után képesek beleképzelni magukat ama kor gondolkozás-módjába, világnézetébe, társadalmi szokásaiba, sat. Hogyan érthesse hát meg az a 12—14 éves gyermek, ki előtt még az emberiség jelene is több tekintetben egészen ismeretlen, az ó-korba lépve pedig, minden lépten-nyomon talányra bukkan, mert más volt az élet is több tekintet-

ben, mások az emberek. Ezért látná szükségesnek, egy élő klaszszikus nyelvvel kezdeni; elvileg nem tesz különbséget, hogy melyikkel, praktikus szempontból azonban ajánlja a németnyelvet.

Azután, következnek — szerinte — a görögnyelv; nem csupán azért, hogy gazdagabb, önállóbb a latinnal, hanem főleg azért, mert nagy súlyt fektet arra, hogy oly olvasmányokat adjunk növendékeink kezébe, melyek lehetőleg a tanuló értelmével s izlésével találjanak, hogy kedvet kapjanak azok olvasására, tanulmányozására; e tekintetben határozott elsőséget ad a hellen-irodalomnak. Szerinte, jobb ifjúsági iratokat egy nemzet sem tud felmutatni, mint a görög. E javaslatában — gondolatom szerint — az nem új, hogy a görögöt taníttatná előbb, s azután a latint, mert azt mások is ajánlották már, de új az a szempont, a miért ajánlja; és ez volna a második elem a mi gyógyszerébe új.

S végre, az 5 vagy 6-ik gymn.osztályban következnek a latin.

Attér azután a módszerre; elítéli az eddigit; mást ajánl jövőre, olyat, mely — röviden jellemezve — súlypontját az olvasatásban és az olvasás megkedveltetésében helyezi, mely által azt akarja elérni, hogy az érettségi vizsgálat alkalmával, az illető osztály minden növendéke a görög-és latin nyelvnek egy pár oly auktorából kérdeztessék ki, melyet az osztályokban nem tanultak, hanem maguk erején olvastak s olvastak el.

Ez volna az értekezés főbb vonásaiban. Természetesen, az a kérdés merül fel hogy célszerű-e, gyógyerővel bír-e az ajánlott szer ily alakban?

Tanári értekezetünkben egyetlen hang sem emelkedett a görög- és latin nyelvek tanítása ellen, sőt azoknak a már anynyiszor kimondott szükségessége most újban hangsúlyoztatott; az értekezésben kifejtett nézetek általában helyeslésre találtak; de azon tétele iránt, melyben élő klaszszikus nyelvet és pedig praktikus szempontból, a németet ajánlja kezdetnek: többen aggodalmukat fejezték ki, különösen nemzetiségi szempontból.

Tüzetes megvitatásába nem bocsátkozott ez uttal értekezetünk, mert sokkal fontosabbnak s megfontolandóbbnak tartja ezt a kérdést, semhogy nagy hirtelenséggel dönteni lehetne felette; azért jó, sőt szükséges lesz, megvitatni. Épen erre kívántam az illetők figyelmét fölhívni.

D. J.

Az egyházkerületi közgyűlés.

A bemutatott kérvények és lemondások előterjesztése után, megválasztatik az ig. tanács által ellátott számadások felül- és a közpénztári számadások megvizsgálására kiküldött bizottság, továbbá elnöki kinevezetnek a felterjesztések, kérvények, indítványok, püspök által kezelt pénzek s a királyhágon-tuli egyh.-kerületek jegyzőkönyvei megvizsgálására és véleményezésére, és a szavazatok beszedésére szükséges bizottságok.

Iuce Mihály kolozsvári egyházi gondnok lemondása, tudomásul vétetik.

A kolozsvári egyh.-megyei gondnok választása. miután e fontos tárgyban külön indítvány adatott be, elhalasztatik. — A kézdi egyh.-megyei algondnoki állomásra, a szászvárosi tanodai algondnokságra, a választások elrendeltetnek. Pogány Károly indítványt nyújt be, hogy a n.-enyedi gazda-gondnoki állomás felállítására és betöltése ügye a következő ülésen vétessék tárgyalás alá. A felterjesztett kérvény, és ahhoz tartozó ügydarabok felolvasatván, határozatott, hogy a tárgysorozati javaslat 18-ik pontja után tárgyalás alá vétetik.

M.-Vásárhelyt, november 5-én 1873.

Bodor Antal,
h.-titkár

Az igazgatótanácsnak a folyó évi november 2-kán és következő napjain tartandó e.-kerületi közgyűlés tárgysorozatára vonatkozó javaslata. *)

1. A közgyűlésnek törvény által jószított tagjainak és igazolt képviselőinek névsora felolvasása után, a gyűlést megalakultnak nyilvánítja.

2. Beveszi azon esperesek és jegyzők esküjét, a kiknek választása ellen semmi kifogás nem létezik.

3. A felszentelendő lelkészek számbavétele és ünnepléses kibocsátása.

4. A megválasztott s bejelentett képviselők igazoltatván, a megválasztott esperesek és jegyzők választásuk ellen kifogás nem tétetvén, az igazgatótanács tárgysorozati javaslata tárgyalatik és a tárgysorozat megállapittatik

5. Bizottságok kinevezése (miután a közgyűlés az igazgatótanács helyiségétől távol van, s az igazgatótanács működése, az igazgatótanács által ellátott egyházi és iskolai számadások, s az egyházkerületi közpénztárnak felül-, illetőleg megvizsgálása nem eszközölhető.)

a) teendő feliratok és felterjesztések előleges megvizsgálására;

b) az indítványok átvizsgálására és véleményezésre;

c) kérvények átvizsgálására és véleményezésére;

*) E javaslat közlése ugyan, melyet csak most kaptunk meg M.-Vásárhelyről, ma már, midőn a közgyűlésnek vége van: eső után köpenyeg azokra nézve, kiknek tudomással kellett volna bírni azon fontos kérdésekről s tán még előre készülni is, melyek elhatározásra vártak. De tán nem lesz érdektelen a közönségre nézve anynyival inkább, mert nagyon gyér tudósítást vehettünk a közgyűlés lefolyásáról, s mert a tárgyalásokra és az eredményre visszaakarunk térni.
Szerk.

- d) sérelmi ügyek átvizsgálására és véleményezésére;
- e) püspök által kezelt pénzekről való számadás megvizsgálására;
- f) királyhágón-tuli testvér superintendenciák jegyzőkönyvei átnézésére és azokból merített indítványok előterjesztésére.
6. Intézkedés az id. gr. Bethlen Gábor közföggondnok halála folytán üresedésbe jött közföggondnoki helyről.
7. A hetes bizottságnak az igazgatótanács tagjai számának szaporítása iránti véleménye.
8. Titkár, pénztárnok, ügyvéd és igazgatótanácsosok választása.
9. Iuce Mihály kolozsvári e.-községi gondnok lemondása.
10. Kolozsvári e.-megye kérvénye e.-megyei gondnok választására.
11. Kézdi egyházmegyei algondnok választása.
12. Szászvárosi tanodai algondnok választása.
13. Udvarhelyi egyházközségi főggondnok választása.
14. A kolozsvári főtanoda előljáróságának a philologiai tanszék felállítása iránti kérvénye.
15. A zilahi tanoda előljáróságának a beküldött szavazatok megsemmisítésével, a vegy- és természettani tanszék betöltetlen hagyása iránti kérvénye.
16. Választások a következő tanári székekre:
- a) az enyedi főtanodánál üresedésben levő természet- és menyiségteni,
- b) ugyanazon főtanodánál üresedésben levő klassika literaturai,
- c) ugyanazon főtanodánál üresedésben levő terményrajzi.
- d) a kolozsvári főtanodánál a klassika literaturai,
- e) a székelyudvarhelyi főtanodánál üresedésben levő bölcsészeti, magyar és német irodalmi,
- f) a szászvárosi tanodánál üresedésben levő termény- és vegytani tanszékekre.
17. Püspöki jelentés a múlt évi kerületi közgyűlés bezártától anyaszentegyházunkban felmerült fontosabb változásokról.
18. Az igazgatótanács jelentése.
19. Dr. Kolozsvári Sándor igazgatótanácsosnak a jus dispensandi iránt beadott törvényjavaslata, az igazgatótanácsnak erre vonatkozó határozata és Nagy Péter püspök atyánkfia által ez iránt beadott külön véleménye.
20. A kolozsvári dispensáció tárgyában a múlt évi kerületi közgyűlés által áttett ügy elintézése.
21. Az egyházi törvénykezési rendtartásra vonatkozólag az egyház-megyékből beküldött vélemények.
22. A desolalt e.-községek vagyoni ügyeinek az egyházmegyéktől felterjesztett vagyoni kimutatások alapjáni rendezése.
23. A volt határőri katonai iskolák átbocsátására vonatkozólag a n. mélt. vallás- és közoktatási minster ur elutasító határozata.
24. Igazg. tanács jelentése az 1872. évi államsegély kiosztásáról.
25. A papi eskü és kibocsátási minta megállítása.
26. Püspök felterjesztése az állami tanítóképzedei növendékek hit- és erkölcsstanból teendő minősítési vizsgájára, ugy az állami képezdékekben, reáltanodákban, mintaiskolákban, a hit- és erkölcsstan tanítók díjazásáról.
27. A székely-udvarhelyi főtanodának a rákosi udvarból járó illetménye megváltása iránti kérvénye.
28. A sepsi-szt.-györgyi tanodának újraszervezése iránti kérvénye
29. A m.-baksai e.-községnek a tanítói állomás felállítása iránti kérvénye.
30. A küküllői és görgényi egyházmegyéknek a maros-vásárhelyi főtanoda részére megajánlott segélyeik megszüntetése iránti kérvényük.
31. Az udvarhelyi főtanoda kérése, hogy az udvarhelyi e.-megye által megajánlott segély megszüntetése iránt felterjesztett egység erősítették meg.
32. Az erdélyi ágostai hitv. főkonsistorium átirata a házassági, elválási pereknek bélyegilleték alóli feloldása iránt tett felterjesztése pártolása végett.
33. Az erdélyi ágostai hitv. egyh. kerület hatósága alól visszaszájott egyházközségek dézma-kárpótlási tőkái átadásának kieszközlése.
34. A szilágy-szolnoki e.-megyei közgyűlés indítványa a segédlelkészi állomás újból felállításáról.
35. Ugyanazon e.-megye közgyűlésének a lelkészeket és tanítókat illető tizedkárpótlási kamatoknak a legközelebbi adóhivatalnál leendő utalványozása iránti indítványa.
36. A tacsai e. község kérvénye, hogy a széki e.-megyéből a n.-sajói káptalanhoz bekebeleztessek.
37. Gróf. Kun Kocsárd államgondnok ur előterjesztése a zsil-petrozsényi e. község állami segélyezése kieszközlése végett.
38. Hiri Ferenc zilahi tanár ur kérvénye, hogy tanárságától lett eltiltása alatt szenvedett kára kárpótlása eszközöltessék ki.
39. Szász Domokos atyánkfianak, mint a „Prot. Közlöny“ helyettes szerkesztőjének, a lap 2500 frt. biztosítéka ideiglenes letétele iránti kérvénye. *)
40. Az igazgató tanácsnak az egyetemes konvent 1873. évi július 1- 6-ig tartott jegyzőkönyvére vonatkozó véleménye.
41. A bukaresti egyházközség kérvénye.
42. Az igazgatótanács véleménye az elvont kameratikum beneficium iránt.
43. Az igazgatótanács előterjesztése a királyfalvi püspöki fekvők eladása iránt.
44. Az e.-kerületi pénztár állásának kimutatása s annak alapján az ig. tanács költségvetése, s az igazgatói tanácsi hivatalnokok fizetése folyósítása.

*) Én, mint kiadója is az „Erd. prot. közlönynek“, nem le-
vén itthon, köszönettel tartozom Szász Domokos barátomnak, hogy
lapom érdekében — egy felmerült incidens következtében — a leg-
természetesebb alaphoz folyamodott; de ki kell jelentenem lapom
függetlensége érdekében, hogy a kaució-kérdést saját
ügyemnek tekintem, s mint ilyen, nem tartozhatott a ker. közgyűlés
előbe, mely hogy elő ne vétessék, azonnal intézkedtem, mihelyt tu-
domásomra jutott.
Szász Gerő.

45. Az ig. tanácsnak az e.-kerületi pénztárnoki utasításra vonatkozó javaslata.

46. Az ig. tanácsnak anyaszentegyházunk vagyoni kimutatását tárgyzó véleménye.

47. Az ig. tanácsnak a „Teleki-könyvtár” tulajdoni joga telekkönyvi kiigazítására vonatkozó jelentése.

48. Az ig. tanácsnak a n.-enyedi tanító képezde fenntartását tárgyzó véleménye.

49. A múlt évi ker. közgyűlés által kiküldött hetes bizottság jelentése.

50. Az igazgató tanácsnak az ünnepi legáció szabályozása iránti javaslata.

51. Az igazgató tanácsnak a segélykéregetés szabályozása iránti javaslata.

52. A szászvárosi tanoda V-ik és VI-ik osztályai megszüntetése iránti javaslata.

53. A n.-enyedi főtanoda előjáróságának a gazdagondnoki állomás ujlagos betöltése iránti kérvénye.

54. Az ig. tanácsnak az e. községekben a családkönyv vezetése iránti indítványa.

55. A hidvégi egyh. község közgyűlésének az eddigi oszpora megváltása iránti kérvénye.

56. A bánfi-hunyadi e. község kérvénye iskolája kiközösítése iránt.

57. Egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása reményében megerősített papi és isk. tanítói díjlevelek.

58. Kolozs-kalotai e. megye felterjesztése a m.-győr-monostori megváltoztatott papi díjlevél megerősítése iránt.

59. A kiküldött bizottság jelentései.

Az erdélyi ev. ref. egyh. ker. állandó ig. tanácsának Kolozsvárt, 1873, oct. 29. tartott üléséből.

Nagy Péter,
elnök.

Bodor Antal,
h. titkár.

Az egyházkerületi közgyűlésből.

Marosvásárhelyt, nov. 4—10.

1. Tárgyalás alá vétetvén a 7-es bizottságnak az ig. tanács tagjai számának szaporítására vonatkozó véleményes javaslata, némi módosítással határozatba ment, hogy jövőre az ig. tanács áll 6 évre választott 12 tanácsosból; az állandó ig. tanács ülései kétfélék: kis és nagy gyűlések. A kis gyűlések, melyek legalább 5 tag jelenlétében határozat-képesek, ellátják a beérkezett ügyeket s határoznak az iránt, hogy mely tárgyak ellátása halasztandó és halasztható a legközelebbi nagy gyűlés tartásáig.

A nagy gyűlések, melyek legalább 9 tag jelenlétében határozat-képesek, minden hó első vasárnapján, külön meghívók szétküldése nélkül, ülnek össze, s ellátják mindazon ügyeket, melyeket vagy az elnök, vagy két ig. tanácsos a nagy gyűlés által kíván eldönteni. Mind a nagy, mind a kis gyűlésekben szavazat-képesek az állam-gondnokok, az egyh.-kerületi tisztviselők és a 12 ig. tanácsos.

A gyűlések határozataiért a jegyzőkönyvben felsorolt szavazatok az e.-kerületi közgyűlésnek felelősek, a kis gyűlések irányában a nagy gyűlések felül vizsgálati joggal nem bírván, a szervezeti törvénynek az igazg. tanácsra vonatkozó, itt nem érintett pontjai érvényben maradnak.

2. A szászvárosi tanodához általános szavazat többséggel dr. Lészai László gondnoknak választott.

3. A kézdi egyh.-megyei gondnokságra Bodor Zsigmond választott meg.

4. Az ig. tanács működése megvizsgálására bizottsági tagokul Jancsó Lajos, Hegedüs Lajos és Gyarmathy Miklós választottak meg.

A n.-enyedi főtanodánál a természet és menyiség-tani tanszékre Lőthe Lajos.

A n.-enyedi főtanodánál a klassika literaturai tanszékre Székely Ferenc.

Ugyanazon főtanodánál a terményrajzi tanszékre Elek Károly tanárokul választottak.

5. Dr. Kolozsvári Sándor ig. tanácsos által a jus dispensandi szabályozására beadott törvényjavaslata érdemleges tárgyalása előtt szükségesnek mutatkozván a következő előzetes kérdések eldöntése: törvényeink és a törvényes gyakorlat szerint a jus dispensandi teljes terjedelmében, a vérségi atyafiság kérdésében, a háromszori kihirdetést is odaértve, fejedelmi jog-e? Ha nem a maga egészében fejedelmi jog, meddig terjed a jus dispensandi kérdésében a fejedelmi jog és mi abból a nem fejedelmi? Kabós László aa. elnöklete alatt egy enquete-bizottság neveztetett ki a fennebbi kérdésekre véleményes jelentés tételre.

6. Gr. Kun Kocsárd közföggondnok lemondása tudomásul vétetett, és a közföggondnoki hely ez uttal betöltetlen hagyatott.

7. A hetes bizottság véleményes előterjesztése folytán az esperesek ezután 6 évre választatnak.

8. A kolozsvári főtanodai klass. lit. tanszékre Hegedüs István, az udvarhelyi tanodai bölcsészlet és magyarnémet irodalmi tanszékre Bod Károly, a szászvárosi tanodánál a terményrajzi tanszékre Sándor János aa. tanároknak választottak.

Az udvarhelyi egyh.-község gondnokául Kassai Ignác választott meg.

9. A jövő évi egyh.-kerületi közgyűlés egybehívása ezen egy évre kiterjedőleg, húsvét utáni első vasárnapjára határozatott.

10. A n.-enyedi főtanoda gazdasági és jogi ügyei vezetésére egy gazdagondnoki hely felállítván, a felterjesztett gazdagondnoki utasítás helybehagyatott, és gazdagondnokul Bogdán Lajos aa. kineveztetett; s az enyedi főtanodának 1868-ik évtől folyó számadásai megvizsgálására Gyárfás Domokos, Horváth Mihály és Gyarmathy Miklós tagokból álló bizottság küldetett ki.

11. Tárgyaltatik a Teleki-könyvtár ügyében kiküldött bizottmány véleménye és jelentése, mely szerint a nemzet részére tett könyvtári alapítvány jogi természetére vonatkozó jelentés tudomásul vétetve, a javaslat értelmében szükséges intézkedések megtétele végett, az ügy áttétetett az ig. tanácshoz.

12. Megválasztottak a titkári ig. tanácsi helyre Bodor Antal, az egyh.-kerületi pénztárnoki helyre Sárkány Ferenc, az egyh.-kerületi ügyvédi helyre Schilling Ottó.

13. A kolozsvári egyh.-megye a gondnoki állomásra felajánlott három egyén közül a választás elrendelését kérve, mintán ezen állomás megüresedése ki nem mutatott, a választás nem volt elrendelhető.

14. A konventi bizottság jelentése felolvasása után, elvileg helyeseltetett az öt egyh. kerületnek egyetemes konventté alakulása és működése kezdetén üdvözlöttek; az ügy

érdemleges tárgyalása a jövő évi közgyűlés első főtárgyai közé soroltatik.

15. Tárgyaltattott a moldva-oláhországi missió ügyében kiküldött bizottság jelentése; s miután a felszólított egyh.-községeknek egyh.-kerületünk hatóságát elősmerő nyilatkozata még nem érkezett mind be, a nyilatkozatok beérkezéével, az ügy elintézése a ig. tanácsra bízott.

TÁRCA.

Schleiermacher élete és iratai.

(Kirchmann J. H. után)

(Philosophische Bibliothek, 7. Heft.)

(Folyt. és vége.)

A tudós lelke, szokva levén a fájdalmakhoz, épen oly hamar kigyógyult sebeiből, mint egy Schleiermachertől lehetett várni. „Még egyszer éreztem — úgy mond Schleiermacher — ekkora fájdalmat, midőn 1807-ben barátimtól, kikkel szövetségbe léptem nemzetünk érdekében, meg kellett válnom, midőn Scharnhorst, Gneisenau és Stein egyszerre döltek ki ama sorompóból, mely tron és a nép szive közt egyenesen vitt halálra a königsbergi vérpad felé. A temető könnyel ásztató utján kibékült lélekkel adtam számba kedves fiamat a királyok királyának, a königsbergi uton, a lelkes honfiak vérével találkozva, még egyszer lángolóbb szívet emeltem nagyon megterhelve honfi bűtől, s a zsarnokok iránt ápoló utálatától, ama zsarnok elé, kinél nem volt kegyelem.“

Schleiermacher Königsbergben is ismeretes volt. A zsarnok nem bátorkodott pallóst emelni az égiekkel rokon-lélek ellen, sőt a Napoleon pártfogoló ajánlata mellett, kétezer tallér évi fizetéssel kinevezte a berlini theologiai tanszékre rendes tanárnak. Ekkor írta Schleiermacher „theologiai encyklopédiáját“ ezen címmel: „Grundzüge eines Systems der Theologie“.

Schleiermacher élénk mozgalma, melylyel a politikai ügyekben a nép élén a porosz kormánnyal szemben résztvett: lassankint veszélyessé vált. Schleiermacher nem félt a kormánytól, mert az ügygyel tisztában volt és ügyes volt átlátni, hogy a porosz kormány épen oly gonddal keresi a Napoleon kegyét, mint a minő igaz uton ő igyekszik azt kiérdemelni ugyaacsak Napoleontól, ki egyáltalában oránál fogva hordozhatta csaknem egész Europa ügyét. Schleiermacher egy maradt minden időben és körülményben; a szabadságnak előharcosa, a zsarnokság ostora. 1811-ben azt írja egy levelében „az udvar, általán a kabinet egész főuri személyzete gyűlöli, de sokkal gyűlöltebbek azok nekem!“ Schleiermacher a berlini gyülekezetek, s úgy az egyetemi ifjúság köz szeretetét bírta úgy, hogy a kormány apró boszantásaira nem egyszer részesült tüntetésekben. Ilyenkor sok elragadót lehetett hallani az ünnepektől ajkairól, a vége minden beszédének csaknem egy volt: kitartást, szabadságot, egyetértést hangsúlyozván benne. Így élte át 1812-től és 13-at. Ezen utóbbi évben résztvett az emlékezetes népfelkelésben, mint forradalom hatalmas tényezője. Ekkor szerkesztette azokat

a rettegett „Preussische Correspondenz“ politikai lapokat. Ezeket a kormány pártiak „patrioták organumának“ nevezték.

Majd, 1814-ben az idegen uralom megszűntével dr. Schmalz berlini kormánypárti tanár egy nagy beszédet tartott az ifjúsághoz és a polgársághoz. Nevezetesen, egész átkozódó ihlettséggel kimondja, hogy a forradalom szitói tevélygők, álhazafiak, a nemzet hamis profétái voltak. Szégyen rájuk! Erre repített aztán Schleiermacher megint egy röpiratot s hol csak tehette meg is mondta annak igaz tartalmát: nevezetes az benne, hogy dr. Schmalzot nyilvánosan csalónak, rágalmazónak, s lelkileg nyomoréknak mondja, ki nem bírja a nemzeti lelkesültséget tisztelni, áruló és gaz az udvari paloták hason ékességei között. Ezen röpiratért 1815-ben kegyvesztett lón Schleiermacher, s mint ilyen a különben is békés időben megszűnt szerepelni a politikai téren. Tanúsége azért erős maradt.

Azonban, Schleiermacher politikai szünetelése, csak olyan volt a kir. udvarra nézve, mint az operateur foglalatossága, miután a szemhártyát lenyuzta, hozzá fog a látszerek boncolásához; mint rombolva építeni rendeltetett felleg, a politikai látkörrel átült a vallás világába. Itt is a bigott, s bigottsága mellett szörnyen elfajult udvarral volt ügye. Megkérdezte az udvart rendesen, már nem politikai, hanem egyházi lapokban, nyilvánosan a közönség előtt: akar-e tartós békét? Az embernek kül.- s belbékére van szüksége, egyik a másik nélkül nem sokat ér. Uniálva jó ez. Tehát, ha békét akar a kormány, lépjenek küzdőterre, s tegye azt, hogy legyen teljesítve az erkölcsi szabadság nevében is vállalt kötelessége. A két protestáns felekezet uniálása első teendő, Az agendák megújítása második. Engedje meg új liturgialék behozatalát, segítsen a felekezetek egyesülésében melegen atyáskodva, mert ha a nemzet megvárja szabadságát és hogy egésséges törvények lengjék át a nagy nemzet test valamenynyi kül és bel alkormányát: ép úgy megvárja a lélek is, hogy a börtön záruk leszedessenek, a bűzhödött lég helyére tisztább levegő adassék. A protestáns felekezetek, ha egyesültek, fogadjanak el közösen oly liturgiát, mely legyen tiszta és észszerű, ne legyen hatalmában uralkodói önkénynek, mely által mikor tetszik, vagy nem tetszik, szeszélyes korrekcion menne keresztül! Mondjon le a kormány is valaha a felvilágosodhatás hátrányára uzsult féltékenykedésről!

Miután Kozebue meggyilkolása miatt újból feléledt a reakció dühe, egy másik kor kezdődött uralkodni: a vád és gyanu kora. A német udvar boszszut lihegett a legjobbak élete ellen, kik hazájukat hön szerették, s védték lelkesen,

többen elfogattak, többen kivégeztettek, sokan száműzettek. Ezt az eljárást Schleiermacher a kormány agyafurtságának nevezte, megveszett despotizmusnak. Schleiermacher maga is volt üldözöbe véve, hanem a hiuz szemek elől lelkének fényes felhője befogta és 1822-ben Salzburg sziklabércein tartózkodott. Egy izben idézték, nem törvényesen, hanem inkább bizodalmasan, hogy adja okát elégületlenségének, s igazolja magát politikai szélsőségeiért. Schleiermacher nem tartozott felelettel, tehát hallgatott.

Dacára eme zavargásoknak, Schleiermacher 1819—18 2 idő köz alatt egy újabb remek művelt adott ki, „Die Christliche Glaubenslehre“ 2. B. cím alatt. Ezen műben megtetszik, hogy Schleiermacher a keresztyén hit lényegét az istentől való függés érzetében fogván fel: bibliai kifejezéseknél a lényegesebb is kevésbé lényeges ellentmondásokat a szentírók részéről hibának nem tudja fel, sőt a Krisztus iránti kiváló ragaszkodás és lángoló szeretet versenyét találja azokban, melylyel az evangyelisták egymást felül mulni igyekeztek. A vallomás-iratokban az erkölcsi életirányt és nem a betűt tiszteli, a szavak, melyek eseményt vázolnak a tudósítók felfogása szerint: okoznak történeti hütlenséget, de az irány egy az istenihez.

Vége, megérte Schleiermacher az unio kérdésének tárgyalását. Uj agendák, korszerű liturgia láttak napvilágot. April 12-én 1829 a konzisztorium Schleiermacher és több renitens papot tanácskozáásra hívott egybe előlegesen. A tanácskozás hevesen kezdődött, az unio keresztül vitelét többen igen nagy rázkodással kívánták, nevezetesen az által, hogy egyszerre töröltessék el minden, mi a protestánsok szellemével ellenkeznék. Schleiermacher, a konzisztorium nagy bámulatára, akkor nagyon csendesesen viselte magát és olyasmit kért, a miben sokan Schleiermacher megváltozását hitték; nevezetesen, iaditványozta Schleiermacher: adassék dispensáció a kereszt vetésre, engedessék meg az is, hogy legyen egy oltár a templomban, mely elé járulhasson, mint eddig úgy ezután is az ahhoz szokott közönség!

Ezen kérése mellett következőleg igazolta magát: üres szertartásoknak nem vagyok barátja, de tudom, hogy a mi az embernek természetéhez nőtt, egyszerre attól nem válhatik meg, eszélytelenség lenne nekem, máskint tenni, mert akkor a tulszigorúság miatt veszélyeztetve lesz az unio, ha én magam lépnek ki az egyházból, miután annak liturgiája nem mindenben egyező egyéni principiumommal: csak megvetésre méltó kandiság lenne minden küzdelmünk!

Az alatt mig a liturgiálék felet folyt a küzdelem, Schleiermacher dolgozott és épen akkor, midőn a sok elmélet után a kedélyek csillapultával, szerettek volna valami gyümölcsöt is látni. Schleiermacher volt az első, ki a dallam és szöveg méltóságában egy új énekes könyvet vitt be a berlini gyülekezetek templomaiba. Az ő és valóban eszme nélküli énekek helyett másokat irt különféle alkalmakra, a minden értelem nélküli való dallamokat teljesen kiküszöbölte, széptanilag, vallásos méjjséggel minden dallamot úgy szerkesztett, hogy a szöveg tökéletesen kifejezve legyen benne.

Sikerülvén az unio, melyben Schleiermachernek nem csekély érdeme volt, maga a kormány is sietett, hogy Schlei-

machert fényesen jutalmazza. Silézia területén egy szuperintendenciát alapított, s abban szuperintendensnek Schleiermachert nevezte ki. Schleiermacher nem fogadta el, azt adván okul, hogy „egyház felelmi rolet nem akar játszani!“

Ennyi küzdelem után lemondott Schleiermacher továbbbi reformáló hajlamairól, minden erejét a papi hivatalnak szentelte. Oda hagyván az egyetemi tanszéket is, temploma lón ép oly látogatott, mint volt a hallterme, melyben egykor oly hódítóan felolvasott. Pályatársai versenyterre léptek vele; felkarolták a theologia és filozofia széles terét, de elhalványultak valamenynyien az érzelem-dus pap mellett; maga a királyi udvar is boldognak érezte magát a Schleiermacher igézete alatt.

Nem csoda, hogy Schleiermachert a maga nemében egynek mondta kora, mert ő a jónak és nemesnek tettben s gondolatban mintaképe volt, s oly szerencsés, hogy a legnehezebbekben is célt ért. Nyájas, közlékeny, nagy mértékben szívélyes volt, a barátságot oly szentnek tartotta, mint az isteni esküt, társas körökben fesztelen társalkodó, és a körhez mért, inkább meggyőzni, mint letorkolni akarólag vitatkozott. Egyéni szabadságát tisztelte mindenkinek, azt korlátozni, nem kívánta. Megtetszik abból is, hogy mint a réform eszmék szigorú apostola, azon sem ütődött meg, hogy saját neje nem az ő templomába járt, de az orthodox Gossner atyát hallgatta mindenkor, valahányszor templomba ment.

Külsőjét tekintve, igénytelen kis embernek nézett ki, legnagyobb mindig akkor volt, mikor legkisebb akart lenni.

Hiben a következő történetben festi mind jellemét, mind magatartását. Épen egyetemi tanár volt Schleiermacher, midőn egy tavaszi napon sokak példája szerint, ő is elátogatott egyik- másik vendéglőbe, használni a „május italt“, kiválóan pedig azért, hogy hallhasson egy-egy humoros röktönzést, melynek akkoriban Schleiermacher volt a legalkalmasabb mestere. Egy „Kleine“ mellett ült a tudós tanár, s minthogy magára volt, méjjen gondolatokba merült. E közben jól megtermett ifju lép a csarnokba, pörlepte, s inkább vándorlóhoz hasonló öltözkében. Az ifju, különben is csekély batyuját gyorsan elhelyezi, s szokásos „jut morgyen“ köszöntés után helyet foglal Schleiermacherrel szemközt egy kerek gránit asztal mellett. Szaporán három-négy „Grosze“ ürül ki, mely segített az ifjunak, hogy szóba ereszkedjék az idegen ural, s ismeretségre lépjenek.

Az ifju ember, miután elemében volt, tréfásan kezdi a társalgást, mondván: hát öregescském, meddig szándékozik a mellett a szük porció mellett?

Nem meszire barátom! Rövid időn szállásomra sietek vissza és ön?

Hjha, öregescském! azt te, ha meg mondom is, nem igen ismered, a kit én keresek. Én egy kis ördögöt vadászok. Schleiermachert, ha ismered?!

Schleiermachert? Ötet jól ismerem, itt professor az egyetemnél.

Az ám! de nem az oly félék számára, mint te. Hjha, szegény fiatal studentek!.. mi nagyon hozzá vagyunk utalva, ez idő szerint! És te valóban ismered?.. no lám, öregescském, még sem maradtál el nagyon a világtól. Nó hiszen, a

napot látja, ha feljött, a gyermek is. Ládd, ezt a kis ördögöt, egy félvilág ismeri, én is szeretném hallgatni bár egy szemeszteren keresztül, mert a ki tőle nem hallgat hermeneutikát, az nem lehet jó pap. Tudsz te valamit a hermeneutika felől?

Valamit én is tudok a hermeneutikából — felel szokott szelidséggel Schleiermacher — ezzel azonban nem gondolom, hogy valaki jó pap lehessen, ha egyéb alapjai nincsenek.

Tudsz is te ahhoz, öregecském — szól hotvenkedőleg az ifju ember — a menyinyit te tudhatsz abból a hermeneutikából, az nem érdemli, hogy együtt vitatkozzunk. Valóban ismered Schleiermachert?

Valóban ismerem — mond Schleiermacher — én épen az irnoka vagyok.

Irnoka!.. Megbocsás öregem, kezdlek szeretni.. Lám, te nem vagy büszke és felkelvén helyéről, szeretettel meglapogatja Schleiermachert. Jól van! most már ihatunk együtt, igyunk egy „smollist,“ hisz, lehetünk mi is azért barátok öregem!.. Igyál! serlegét öszsze csapván a Schleiermacherével, egy rettenetes „hoch“-ot kiáltott a kis ördögre.

Schleiermacher baráti kezét ad az ifju embernek, és szól.: gondold meg, hogy a barátság szent..

Nonó!.. azt jobban tudom én, mint te, és elkezdí heveskedve, hogy neki sok barátja van, de ilyen kis vén ember nincs több barátai közt. Csak hogy rád találtam, pajtás! igyál!. Hej, haj, te kis tinta-mázoló, te!.. Csakugyan, mondd meg igaz-e, hogy a te urad méreg drágán tartja felolvasásait?

Azt nem tudom, de

De hallgass — közbe vág, növekvő hevességgel az ifju ember — egy irnok sokat tehetne érdekekben!.. Halod, én majdnem kiugrom bőrömből, hogy Schleiermacher közelébe tudom magam. Vigyázz, nehogy megcsalj, — s vállalá utván — szól: öregem, igérd, meg hogy segítségemre leszek —, ládd, én szegény vagyok, de ha szolgálsz nekem, s tehetsz valamit érdekekben, fogadom, hogy egy ludat, jó kövéret, s annyi sört, mennyi bőrödben elfér, fogok áldozatul hozni. — Igéred, hogy szolsz mellettem urad előtt?

Igérem — és megkisértek mindent, hogy barátságodat tovább is megérdemeljem. — Holnap jer hozzám az én szállásomra, Nro

Micsoda, Nro...? ?szól közbevágólag a feltüzült fiatal ember — és csókolta ölelte öszsze vissza úgy, hogy Schleiermacher is megsokalta. — Hát neked numerusos szállásod is van?? No már most igazán igyunk;

Fiatal emberek mindig szomjasok — mond Schleiermacher. Ám legyen — de ennyi ismeretség után szeretném hallani a „curriculum viteat.“ —

Ah, ördögöt! öregecském, te latinul is tudsz! Talán bizony „student“ vagy?

Nem épen — felel Schleiermacher — hanem az uram némi morzsáját én is felszedtem és..

Elég! elég!.. az épen nem lehet sok, a menyinyit te latinul beszélsz, no de, azért hallgasd élettörténetemet: Mindenben születtem, atyám asztalos volt; atyám, anyám halottak ma. midőn 15 éves voltam beáltam kereskedő inasnak

— s mint inas egy évet Párisban, egyet Londonban töltöttem, azután vissza vágytam Mindenbe, s hajlamot kezdtem érezni a theologia iránt. Tanultam éjjel-nappal, magán vizsgámat jó eredménnyel tettem le, 23 éves koromban a theologiai szigorlaton dicséző oklevelet nyertem, nevem Horn F. és most, mint káandidátus életem 27-ik évében, azért tettem akkora utat, hogy bár két szemeszteren át hallgassam Schleiermachert, a te öreget! Szegény vagyok, lelkemben érzek némi bőséget — a legyőzhetlen szomjat. Jó öreg! kedves barátom tedd meg, ha teheted, hogy nyerjek uradtól bár félévig egy órát ingyen a hermeneutikából! Ha segítesz, fogadásomat megtartom épen akkor, mikor kedved tartja; nem fogom sajnálni a szivességért az áldozatot..

Jól van! mond Schleiermacher — itt a kezem — csak keress meg a mint mondtam.

Másnap Horn a nevezett helyen megjelent. Ekkor is olyannak találja a kis öreget, mint megismerte Schleiermacher dolgozó szobájában, el levén foglalva tanítványaival: vizsgálja sietet, kérvén Horn barátját, hogy elfogadó termében várjon, míg Schleiermacher szolítani fogja.

Egy hoszszu óra telt el, és a kis öreg szólítja Hornt, hogy lépjen a Schleiermacher dolgozó szobájába.

Horn engedett barátja rendeletének, s a mint belép, nem lát mást, mint öreg barátját, ki helyet mutatván neki, így szól:

Mit akarsz hallgatni?

Menköbe — mond Horn — talán te fogod adni a kártyát? Én uradat szeretném látni, Schleiermachert anynyira azt hiszem nem hatalmazott fel, hogy kártyát is te adj a studentnek helyette?!

Mit akarsz hallgatni, kezdi újból Schleiermacher?

Én Schleiermachert akarom látni. Ugyan csak, hát oly gyáva ember a te urad, hogy te merészelsz..

Áll a fogadás, szól közbe Schleiermacher? Áll, felel Horn.

Akkor barátom — mond Schleiermacher — minden tárgyat hallgathatsz és pedig ingyen, egy vagy két szemeszteren át, Schleiermacher nem gyáva, Schleiermacher hű barát, szives és szolgálat kész. Holnap találkozunk az egyetemen Nro. 6. Schleiermacher én vagyok!

Horn a halandók legbóldogabbika volt... ő nem csak hogy hallgathatott Schleiermachertól ingyen minden órát, de más tanárok felolvasását is díj nélkül hallgatta a Schleiermacher közben járása folytán és havonkint kapott Schleiermachertől kilenc taller segély-pénzt.

*
1833-ban a gyenge testalkata Schleiermacher élet egén vész fellegek keztek mutatni magukat. Ezen évben Alig Schleiermacher utazott egészségi szempontból Svédországban. tért vissza, köhögés fogta el, melyet reketség követett s a dicső férfiu 1834-ben február 6-án a tüdővész legmagasabb fokán meghalni készült. Egy reggel szeretett neje homlokára kulcsolt kezekkel, méjj gondolatok közt találta. Utolsó imája volt, melylyel ekkor lelke foglalkozott. Ezt végezvén keblére ölelte nejét és így szólt: soha som függtem a holt betüktől.. azt tanítottuk, hogy a végvacsorában a meg-

váltó kiszenvédése jelezte kenyér megtörés és bor kitöltés jelképekben. — Én azt gondolám mindig, hogy a végvacsoránál az ur Jézus vizet is adott tanítványainak... hozz nekem kedves nőm kenyeret és bor helyett vizet.... Még a szereztetés szavait elrebegette, s vévén a kenyeret és vizet, szólt utolszor nejéhez: az örök élet hitében egyik vagyunk!... Ezzel viszszaadott párnáira és mint a theológia fénycsillaga úgy tűnt le a 19-ik század egeről febr. 12-én 1834-ben.

Közi. *Dobay Lajos.*
m.-gy.-monostori ev. ref. pap.

A németalföldi protestans egylet gyűlése.

A németalföldi protestans egylet folyó évi nagy gyűlését oct. 30-án tartotta Utrechtben. A nyilvános ülést megelőző napon, oct. 29-én reggel előleges tanácskozás volt, melyen mintegy 20 képviselő néhány tudósító és egyleti tag jelenlétében, legelőbb az egylet mult évi mozzanatairól és jelenlegi állásáról szóló tudósítás olvastatott fel. Ebből kintűnt, hogy az egyletnek jelenleg 24 fiók-egylete, és 1900 tagja van, kik az egylet célját fölolvadások, értekezések, vasárnapi iskolák és olvasó egyletek stb. által előmozdítani, az egyház kormányzatban az egylet elveit érvényesíteni, törekedtek. Azután egyéb háztartási intézkedések közt megállítottatott a költségvetés; végül az igazgató választmányból eltávozott két tag helyére újakat választottak.

Ugyanezen nap (29) estvéjén 7 $\frac{1}{2}$ órakor előkészítő ünnepélyes isteni tisztelet volt a Sz.-Péter templomban, melyet a helybeli dalárda nyitott meg Luther „Eine feste Burg ist unser Gott“-jával, német nyelven, erre a közönség ugyanazon ének versével felele holland nyelven. Ének végzetével Hugenholtz amsterdami lelkész szoszékre lépén, emelkedett hangulatu beszédben rajzolta Luthert, a mint Wittembergben a hires 95 tételt kibocsátja, a pápai bullát megégeti, s Wormsban kijelenti, hogy nem biztos és nem tanácsos valamit a lélekismeret ellen tenni.“ Ez a Luther volt kinyomata a fölébredt reformatori szellemnek. A későbbi Luther ép oly nagy mértékben dogmatikus leve. Hü képe a protestantismusnak, mely hűtlen lett első alapelveihez. Szónok a protestantizmus történetéből is néhány találó példát mutatott fel. De az utóbbi időkben a fényképek ismét új világosságban léptek elő. Lessing, Herder, Bayle valódi protestans szellemről tanuskodtak. Az új szellemnek még erőteljesebben kell nyilatkozni. Már hatalmasan is nyilatkozott oly férfiak tudományában, mint Strauss és Baur, s oly férfiak komoly fellépésében, mint Parker. Szónok végül nagy számú hallgatóihoz intézett buzdító szózatot. A 16-ik s ezzel együtt a 18-ik század szellemének, még erőteljesebben kell fölujlunia. Erkölcsi komolyság és tudománynak kell mindinkább a szabad vallás alapját képezni.... E beszédre az egész szertartás záradékául ének és orgona-játék következett. Isteni tisztelet után az utrechtii fiók egylet ismerkedési estélyt tartott, melyen különböző tagok és küldöttek még hosszasan együtt voltak.

Következő napon, szép számú férfi és női hallgatóság előtt, Opzoomer, utrechtii bölcsészettanár, mint tiszteletbeli elnök, a protestans egylet gyűlését öröteljes beszéddel nyitotta meg, melyben a protestantizmus szellemét rajzolta. — A reformáció a klassikai nyelvek tanulmányozásának feléledése által állott elő. De miként és volt a fegyver, melylyel harcoltak, más volt a szellem is, mely a harcot megindította. Ha ama harcnak oka csak a tudomány feléledése lett volna, az eredmény is egészen más leendett. De a harc az öszszes népnek, a szív komoly vallása iránt való szükségérzetéből keletkezett. Azért nem szűlte a felvilágosodás a reformációt, azért állott elő az az egyházban, s nem valamely iskolában... De minthogy szükséges volt az elveknek nyit, hártározott kifejezése, a konfessiók megállapítása, ez ismét létrehozta a betühez való ragaszkodást. Főlemlitette azután a további mozzanatok, a protestantizmus visszaesését, az eretnek gyűlöletet és eretnek üldözést. Ebből ismét viszály támadott, mint mindig, midőn a szabadságot bilincsbe verik. De, a szabadság egyedül nem képezi a protestantizmust: ez az értelem szabadsága, őszhangban a szív hitével. A szabadság hit nélkül ép úgy elvetendő, mint a hit szabadság nélkül. Tudományt és hitet, értelmet és szívet kibékíteni, ez a 19-ik század nagy feladata.

E kitűnő beszéd után, a német protest. egylet küldöttje Mankhot C. üdvözölte az egyletet és fejezte ki szerencse kívánatát. Jelezte továbbá a német prot. egylet működési körét, melynek célja egyfelől a községi elvet, mely a német egyházban nem oly erős, mint a németalföldiben, győzelemre juttatni, másfelől a modern műveltség és tudomány vívmányait a modern vallásos tudattal őszhangzásba hozni.

Lakatos Sámuel,
ref. lelk.-jel.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

== Maros-vásárhelyi egyházunkban, folyó hó 9-én történt meg az egyik papi állomás betöltése, mely alkalommal bándi ref. lelkész-társunk, Vas Tamás lett a győztes, oly szótöbbséggel, hogy a többi pályázók meszsze mögötte maradtak. Szívünkben örvendünk e választásnak, mert Vas Tamásban mi oly férfit ismerünk, ki elég tapintattal bír arra, hogy a választáshoz kötött szép reményeket megvalósítsa. Egy oly tér áll előtte, melyen ha elég buzgósággal és bölcseséggel halad, nevét dicsőséggel fogja körülövezni, Adjon isten neki erőt és kegyelmet.

== Idei közgyűlésünk az igazg. tanácsosok számát tizenkettőre emelte s meghatározta, hogy kis-gyűlésekben lesznek eligazítandók, az ugy nevezett, folyó ügyek, nagygyűlésben pedig a fontosabbak, melyeknek egyszersmind népesebbeknek is kell lenniök. Ennek következtében történtek a következő választások az igazg. tanácsba, miután a mult ker.-közgyűlésen megválasztottak közül br. Bánffy Dezső, Szabó Samu, és Szász Domokos beadták lemondásukat, a megmaradott Ince Mihály, Lészai Ferenc és dr. Kolozvári Sándor mellé ez uttal megválasztottak: Gyarmathi Miklos, Szász Béla, Kerekes József, Gyarmathi Samu, Dr. Kovács Ödön, Pogány György, Benkő János, Gyárfás Domkos és Szász Gerő.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felölős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 20, 1873.

151—47. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Az innepi legáciokról.

E becses lapok szerkesztője, mult évi nov. 21-ről, 99—47 számában egy eszmét pendit meg „az innepi legáciokról“ — s ez intézményt, mint főiskolánk degradált állásával egybe nem férőt, szokott humorával, s logikai érvelésével tárgyalva, — e szókkal kívánja eltöröltetni: „mondja ki a kerületi közgyűlés, hogy a n.-enyedi theologikum seminarium ifjúságán kívül, a többi főtanodáknál (most csak gymnasiumoknál) szokásos legaciókba járását a növendékeknek ezennel megszünteti“ — s ez indítvány megvitatására ezennel felhívja „pro,“ vagy „contra“ az érdekelteket.

Az érdekeltek sorában az első helytt képzeltem a tanárokat, kik növendékeiknek ha nem is jogai, legalább jövedelmei megóvása szempontjából fel fognak szállani az indítvány ellen; második helytt a papokat, kik saját kényelmök fentartása végett, vitézkednek a szokás-szentesítette gyakorlat mellett. Azonban, oly hosszu időn át, egyik részről sem olvasván semmi nemű véleményt, azon meggyőződésre kellett jutnom, hogy ez indítvány azon korszerű eszmék osztályába tartozik, mely ellen az önérdék, ha titokban tiltakozik is, de tiltakozását nyilvánossá tenni, egy hatalmasabb erő tiltja — a korszellem.

Nehogy tehát ez az idő teljességében született eszme agyon halgattassék, legyen szabad nekem, egyszerű vidéki papnak, ez indítványra szerény nézetemet elmondanom; s az indítvány támogatására egy újabb okot felhozva, kivihetésére egy kapcsolatos indítványt tennem.

Előre bocsátva, hogy én utógondolat nélkül aláírom az indítványt, saját tapasztalatom folytán még azért is eltörölni kívánom az innepi legáciokat: mert azokkal sok egyházban botránkoztató visszaélés, mondhatnám, indulgencia-szerű szent kereskedés üzetik. Ha még csak azon ifjui szemérmes sértő jelenésdivatoznék, hogy a legatus hitsorsosaink azon egyé-

neit járná rendre az innepek végeztével, kiknek ugy nevezett, konceptet viszen, így is lealázónak tartom; a menyinyiben ezeket kétszer-háromszor el kell járni, mert sokan a fizetés elől elbujnak; de mikor az is megtörténik, egy nem épen tisztességes utasítás folytán, hogy más felekezetű egyéneknek, sőt izraelitáknak is hirdetik a nagy örömet, hogy ma született a Jézus Krisztus, s ez öröm hirdetését, meg is óhajtják fizettetni: ezt már oly kárhooztatást érdemlő eljárásnak tartom, mely sem vallásunk szentségével, sem az ily ifjat kibocsátott főiskola méltóságával egybe nem illeszhető. Már pedig az ily esetek nem példátlanok; s nem egyszer hallottam legatusokat dicsekedni: hogy ez, s ez r. kath. pap, és kereskedő, vagy ez s ez izraelita-polgár mily nagy-lelkűen fizetett, sat. Midőn tehát az indítványban elősorolt okok mellé még az ily lealázó, s vallásunk szentségét kockáztató jelenések is hozzá járulnak, én is lelkem teljességéből viszhangozom az említett cikk végszavait: „legationem delendam esse censeo“

Megvallom ugyan: hogy népes egyházakban, hol az egyedül szolgáló pap, az innepek első napján kiosztani kellett urvacsorai szolgálat által sokszor annyira ki van fáradva — s a betegekhez való szokásos menetel által ki van merülve — jól esik, ha a délutáni szolgálat alól a legatus által fölmentetik, s a következő egy pár napot, terhes szolgálatja után, pihenésre fordíthatja. Az is igaz, hogy három nap alatt hat beszéd tartása nem csekély feladat. — De, szerény véleményem szerint, mind két nehézség könnyebbítve lesz a következő két intézmény által:

I. hogy a legatusok hiányában a papokra háromló teher némileg elhordozható, és kárpótolt legyen, elvül lenne kimondandó: hogy minden egyházban a legatusoknak a pénztárokból, vagy alapítványokból adatni szokott illeték legyen s papé; s hol kivihető, az egyházi előjáróság hitsorsosaink tehetőségeit kérje fel e célú önkintes adakozásra, min-

den innepet megelőzőleg; s az így mindenki által saját kezűleg aláírt ajánlatokat, az innepek végeztével felszedve, szolgáltatná be. Így a bár súlyos teher a jutalom által némileg egyensúlyoztatván, ha nem lesz is könnyebb, de egy kis önmehtagadás s erőfeszítés útján, elhordozhatóbbá válik.

És itt előttem a képe, mily gúnyos mosoly vonul el a szűkkeblű laikusok ajkain, mint mondogatják maguk közt: ime! a papok még azon egy pár beszédért is jutalmat követelnek, miket a mások dolgozataiból bemagolva, nekünk elmondanak, vagy leírva, elolvasnak! Lassan, uraim, az ítéllettel, én nem ezek számára kérem a jutalmat; én azon humanus elvből indulva ki, mely azt mondja: inkább maradjon büntetlenül száz gonosztevő, mint egy ártatlan szenvedjen, azt mondom: inkább részesüljön száz érdemtelen a jutalomban, mint egy érdemes fosztassék meg attól... Aztán, ha az anyagi világ munkásai legcsekélyebb szolgálataikért jogosan követelnek illő bért: oly visszásnak, s botránkoztatónak tűnik-e fel, ha a szellem s erkölcs-világ munkásai, a papok, nyomorult helyzetök némi enyhítésére a súlyosodó terhekért egy kis kárpotláshoz formálnak igényt; kiknek minden önalkotta egyes dolgozataik, élet-tartósságuk egy bizonyos százalékát emészti fel? Ismétlem tehát, hogy az említett csekély honorárium — bár nem könnyíti a felvállalendő terhet — de egy kis önmehtagadás s erőfeszítés folytán elhordozhatóbbá teszi. Különösen ha

II. az egyházkerületi közgyűlés nem fog visszariadni egy „császár-metszéstől“; értem: az innepek harmadik napja eltörlését, melyet ugyancsak e lapok szerkesztője már nem egyszer szorgalmazott.

Ugy hiszem, nem sok bizonyítékra van szükségem arra nézve, hogy a köznépre nézve az innepek utónapja nem csak „szent heverd el nap“, melyen semmit sem dolgozik; sőt az erkölcs rontó, egészség kockáztató, vagyon pusztító dözsölés napja, melyen az isteni tisztelet óráit kivéve, — a korezmák zsufoltak — a magános házak látogatóktól nyüzsgöve, ivás, és kártyázás napi renden van. Ezért a tapasztalat: hogy a legtöbb innepeket tartó helyeken a köznép legszegényebb. — Azt sem lehet számításon kívül hagyni, hogy a husvéti és pünkösti innepek idején a mezei gazdákra nézve oly munkák fordulnak elő, melyeknek egy napi elhalasztása érezhető kárral, megtevése kiszámíthatatlan haszonnal járhat.

És az oly intézkedés, mely kárt soha, hasznot pedig sokszor hajthat, a népre nézve csak üdvös lehet. És midőn a magyarországi összes protestánsok, sőt a rom. katolikusok is, és ez utóbbiak nálunk is csak két nap ülik a sátoros ünnepeket; midőn nap-táraink is csak ennyit jelölnek ki veres betűkkel megtartandókat: ugyan egyedül mi reformátusok ragaszkodnánk-e a három napi ünnepléshez; s elrabolnánk továbbra is hitsorsosainktól egy oly munka napot, melyet haszonnal tudna javára fordítani; s megtiltva a tisztességes dolgozást, szabad tért engednénk a henyélésre? Hiszen, a vallásos buzgóság nem oly természetű népünkénél, hogy a huzamos feszültséget kiállja, anynyival inkább, hogy azt parancsolni lehessen; s magunk is tanui lehetünk, hogy az innepek harmadik napjain az egyházak sem oly látogatottak, mint a két első napon.

Mindezeket együvé véve, szerény véleményemmel én is „a mostani alakban dívó legációk megszüntetése mellett“ szavazok; de mivel az ez által a papokra nehezendő teher egyensúlyozását csak a leírtam uton vélem elérhetőnek, az eszmecesterére az érdekelteket bizalommal felkérve, azon óhajttással zárom be soraimat: vajha, mind az innepi legációkra, mind az innepek harmadik napjaira az időszertü „deleatur“ szó kimondatnék. *)

Egy vidéki ref. pap.

A népiskolák iránti közönyösség okai.

E tárgy fontossága teljes joggal megkívánja azt, hogy minden iskola-tanító, legalább önmaga előtt tisztázza, hogy azt komoly gondolkodása tárgyává tűzvé, az ismert körülmények és hivataloskodása alatt észlelt tapasztalatai segítségével megoldja; s átérzve annak úgy súlyát mind saját személyére, mind az általános emberiség sorsára gyakorolt nyomasztó s pótolhatatlanul káros befolyását, tőle kitelhető módon, mint oly sebet, melyből egy nemzet halála következhetnék be: gonddal, szorgalommal és szakavatottan orvosolja.

Nem vagyok első, ki e tárgy felett közzé teszem nézetemet s ép azért elkerülhetlenül kell főlemlítenem, mint vélekednek mások e tekintetben.

Égy pályatárs egyenesen a szülők anyagi érdekeinek rovására dönti el e kérdést; mert úgy mond: iskolázott gyermekét jobb móddal kell ruházni s érte tandíjt fizetnie; míg ha iskolán kívül növekedik, meg lesz takarítva a tandíj, talán egy daroc is, e mellett otthon is csak lendít valamit pl. borjut, disznót, vagy libát őriz. Hogy van szüle, ki így gondolkodik, arról kétségbe vonhatatlanul min-

*) Nem értünk ugyan egyet e cikknek különösen az I. számmal jegyzett szakaszával: de hát, hallgassuk ki egymást. Szerk.

den tanító zsebében van egy pár adat; minek folytán elítélhetni egyeseket, de kimondanunk nem lehet, s nem szabad, hogy ez ok lenne az általános közöny alapja. Ismét olvasám, hogy kizárólag a nép csekély műveltségi állapotának tulajdonítják azt. Ennek van némi, de nincs teljes igaza. Jól tudjuk ugyan, hogy keveset várhatunk az olyanoktól, kik erdön, mezőn növekednek, s fájlalva kell tapasztalunk, hogy ezek tevékenységre csak két rugó által serkentetnek, melynek egyike az „élet ösztön“, másik a „félelem;“ ez elsődert verejtékezik saját s családja anyagi javára, míg az utóbbi megadja neki a „honpolgár“ nevet, mert a haza terheinek elviselésére zaklatja. Áll tehát az, hogy népünk szellemi szegénysége némi oka; de az is áll, hogy leggyakrabban tápja az iskolák iránti közönységnak.

Néhány évi tanítóskodásom hitemmé érlelé, hogy annak egyedüli alapoka volt országos tanügyünk szervezetlen állapota és a néptanítók szerfölött csekély díjazása. Ugy hiszem, ismert körülmény az, mely szerint hazánkban a tanítók nem levén illően, kellően fizetve, e pályára kevesen készültek, mindazáltal a többnyire kántorsággal ösztökötött tanítói állomások betöltését ez előbbi teendő halaszthatlanná tevén, a vállalkozók, kik ha többet nem is, el tudák énekelni „tarts el engemet, oh én istenem“, kiknek bármily más nemü, csak pedagógiai ismeretök nem létezett, így pl. mesteremberek, kik megunták a töke mellett, s eldobálták műszerszámaikat, 2—3 gym. osztályt „Consilium abeundi“-val végzett ifjak, elbocsátott udvari szolgák sat. csaptak föl tanítókká, s lobogtatták, a hogy bírták, a nevelés zászlóját. A szakmájára képzett tanító nem egyéb, mint fizetés hiánya miatt, elhanyagolt iskolájában nem volt képes eredményt mutatni föl a népnek, mely nem gondolva azon phisikai lehetetlenséggel, hogy egy tanító önszorgalmán kívül 60—80 frtra menő évi jövedelméből magát s családját föntartani nem képes, a helyett hogy fizetés-javításról gondoskodott volna, könnyebbnek látta elvonni gyermekét az iskolától, ott keresvén a vigasztalást: hiszen, itthon csak lendit s tanul valamit, minek hasznát veszi. Igen, be kell vallanunk, hogy a nevelésügy körüli buzgalmunk a legujabbi időkgig nem felelt meg a várakozásnak s (tisztelet a kivételeknek) kimondom, hogy majdnem általánosan ott uralkodó a népnél a közöny az iskolák iránt, hol a tanító vagy a szellemiekben, vagy az anyagiakban nélkülözött; s ez vala a mag, mely a növeletlen embereknél dusan, sőt a műveltebb ember szívében is lassan megtermé a közönnyt.

De hát, mi módon lehetne e közönységet legyőzve, a szülőket megnyerni az iskoláknak?

Földünk a haladás korszakát éli s oly gyorsan megy előre, hogy pár évet sem hasonlíthatunk az előbbiekhöz. Az egyes nemzetek haladása hazánkat is fölrázta szunyadásából s hála jobbainknak, ragadja magával, s látva, hogy válságos időkben a mily mértékben emelkedik egyik nemzet a tudomány mérfoka szerint a másik fölé, ép oly számtani bizonyossággal szerzi meg tekintélyét, tisztelését kívülről, jóllétét, szabadságát és boldogságát belülről: mi

is mozgunk s gyakran megbeszéljük Hozseás profétának jelen korra is illő eme szavait: „elvész a nép, a mely tudomány nélkül való“!

És ez időben reánk tanítókra vár a teendők legfontosabbika. Föl tehát, föl kedves pálya társak, neveljünk hazánknak értelmes polgárokat. Tempora mutantur et nos mutamur in illis! A mi volt, mult; vessünk fátyolt reá s feledjük, s találjuk bele a jelenbe magunkat, s mutassuk meg, bizonyítsuk be, hogy iskoláink nem a régiak, és hogy hivatásunknak teljes mértékben megfelelni, iskoláinkat virágzó állapotra segíteni, minden erőnkül igyekezzünk; s örömmel fogjuk tapasztalni, hogy a népnek azon része, mely talán hiányos eljárásunk miatt vált közönnyössé, minden esetre újból meg lesz szerevezve az iskolának. A mi pedig a nép szellemi szegénységéből származott, azt legyőzzünk, a le folyt pár év alatt, midőn nemzeti kormányunk anynyi ezreket áldozott a felnöttek oktatására: a legegyszerűbb ut vala kijelölve. A felnöttek oktatása, jóllehet a legnehezebb és legkényesebb feladatok egyike, de feltéve, hogy a tanító elég népszerűséggel s tapintattal bír, magához édesgetni a különben bizalmatlan népet: fejtsen ki azok oktatásánál anynyi buzgalmat, mennyit tőle az ügy megkíván; s ha előadása értelmes, világos és tanulságos, maga viselete, a mi a tényezők legfőbbike, fedhetetlen, példányszerű lesz, az eredmény biztos; mert ha megnyerte az öszibe-vegyültteket, hogy az estéli órákat örömmel látogatják, le lesz győzve a keblökben élő közöny s örömmel bocsátják gyermekeiket azon intézet látogatására, hol ők maguk sem tölték idejüket hiában.

Mint hogy pedig a tanítónak az emberiség jövőjére fektetve a sulyt, kell munkálkodnia, körébe esik, hogy az iskolából való kilépés utánra is maradandóvá tegye osztott oktatásait. E nélkül az iskolai évek alatt kifejtett minden lelkiismeretesség, csak hasztalan elpazarolt idő: nevelünk az iskolának, de nem az életnek, s míg ott folyton értelmes növendékekkel, itt értelmetlen polgárokkal leend ügyünk. Mert mi annál természetesebb: hogy az iskolából kilépett, szolgálat, vagy mesterség, szóval, folytonos testi munkássággal foglalkozó, távol minden alkalmától a lélek tovább képzésének, írást, olvasást, számvetést, szóval, minden szükséges birt ismeretet végre lassan elfelejt, s a szorgalmas Jancsi, midőn Jánosnak irhatná magát, már kédkedik, hogy melyik végével írjon a tollnak. Én legalább teljesen osztom Niemeyer „Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts“ c. munkája II. r. 178 lapját, melyben a népiskolai oktatásnak szorosán céljához köti némely elkezdetteknek az iskolai éveken felüli folytatását, de legalább a lefolytáknak ismétlését.

E célhoz három ut vezet, melyeknek ugyan mindenike ismert, de fájdalom, még mind ez ideig általánosan egyike sem használt: az ismétlő és vasárnapi iskola és a felnöttekre nézve olvasó körök, községi könyvtárak létesítése. Részemről az ifjakra nézve legcélravezetőbbnek tartom a vasárnapi iskolát (a hol kényszer soha sem alkalmazandó) a menyinyiben szegény szülőknak iskolából kikerült gyermekei gyakran napszámukkal keresik kenyereket és így a hét-

köznapi iskolázás miatt jövedelmeiktől foszthatnának meg; de ez eszme, ugy látszik, még sokáig nem vergődik teljes erőre hazánkban, pedig régi, pedig üdvös! Londonból már 1785-ben dicsekvéssel írja „Parsons letters to a friend on the establishment of Sundayskools,“ hogy az életet legelőször náluk látott vasárnapi iskola oly gyorsan terjedt, hogy a második évben már közel 10,000 fölserdült élvezett abban oktatást s részben az eltanultaknak ismételtetését.

Nekünk tehát tanítóknak, ugy hazánk jövője, mint saját érdekünk nevében dolgoznunk kell a pihenésre

rendelt időben is, nehogy özszedugott kezekkel pihenve, elpihenjük a célt, mely felé igyekeznünk kell, s aztán panaszkodjunk, hogy a nép ugy iskolánk, mint csekély bérünk fizetésénél igen-igen közönyös.

Fő! tehát, pályatársak! Nekem erős reményem van, hogy lelkiismeretes eljárásunk után maga a nép is, de mindenek előtt nemzeti kormányunk gondoskodand anyagi aggasztó helyzetünkről; addig pedig keressük jutalmunkat az öntudatban és ki tudja, nem ültet-e szerény virágot sirunk fölé az utókor hálája?!

Somogyi Albert,
ref. tanító.

TÁRCA.

A vallás eredete.

Beklagenswürdige Welt, wenn dir ein Gott fehlt!

Doch warum eifre ich so?... Gott ist! Mein Glück steht fest.

Lessing.

E kérdés régi idő óta nagy fontossággal birt az emberiség előtt. Sokan foglalkoztak megoldásával — tán Epikurtól egész Strauszig —; azonban, az eredmény majd mindeniké különbözött a másokétól. Nem lesz hát fölösleges e tárgy körüli vizsgálódásunk; sőt tekintve korunknak egyfelől vallásos közönyösségét, másfelől az élénk harcot, mely e kérdést illetőleg napirenden van: éppen hasznosnak véljük teendő észrevételeinket, ha általok az igazsághoz csak egy lépéssel is közelebb juthatunk, ha a fogalmakat tisztázhatjuk.

A vallás történeti tény; ott van mindenik nép életében, sőt mint olyan tényező, mely a népek életét megszabja, szellemi fejlődését irányozza. Mind az a nagy és szép, mit a görög szellem klaszszikus tökélyében előnkbe tár, mind az a görög vallásos szellem kifolyása, terméke. A történelem nem mutat fel egyetlen népet is, mely a műveltség legkisebb fokára eljutva, a vallást nélkülözöte volna. E tény egy magára is elég arra, hogy bizonyosságot tegyen azok felületességéről, kik a vallást egyesek koholmányának, papok csalásának tekinték. E felületes tétel ma már le is élte magát; szükségtelen hát cáfolgatni.

Sokkal fontosabb azon tan, mely egyes vallások alakokat isteni kijelentésből származtat és ez által privilegizál, előjogokat osztogat. Ugyanis, a pozitív vallások mindenike természetfeletti isteni kijelentésből származtatja magát; és a mig magáról ezt állítja, addig tagadja a más vallásokról, hogy szintén természet feletti uton lettek volna kijelentve. Isten kijelentette magát Mozesnek, Jézusnak, Mohamednek. Zarathustrának stb. Melyik van már birtokában az igazi kijelentésnek? Mindenik, vagy ha ugy tetszik, egyik sem! Mindenik; mert a hol vallásos életet és törekvést látunk, azt, mint a magasbra törekvő szellem nyilatkozatát, isteni kijelentésnek nézhetjük.

Isteni kijelentés maga a természet is, mint az apostól mondja. És ha már szellemi természetünket ilyenek vesszük, akkor igen is elfogadhatjuk azon tételt, mely a vallást

isteni kijelentésnek deklarálja. Ily értelemben mindenik vallás isteni kijelentés, és így egyik ép oly joggal vélheti magát az igazság birtokosának, mint a másik. Mindenik birtokosa, vagy ha ugy tetszik, egyik sem. Egyik sem, mert a józanész és tudomány határozottan ellentmond ama supranaturalistikus kijelentésnek, mely az abszolút igazság akarva lenni. Ellentmond azért, mert azon természetfeletti kijelentés a természet örök és változhatlan törvényei rovására történnék. A természetben nincs ugrás; isten művében nincs rés, és így ama supranaturalistikus kijelentés lehetősége eo ipso elesik. Hogy majd minden egyes népnek akadt vallás alapítója, az természetes; hisz egyikben a vallásos lélek nagyobb erővel jelenkezik, mint a másikban; ez lesz tehát, kinek elvei megszabják és módosítják a tovább fejlődést. Az is igen természetes, ha e magasabb elveket istentől származóknak tekintik és hirdetőjét a mythos világába emelik, és istennel hozzák közvetlen kapcsolatba. Szóval, ha a történeti fejlődést ismerjük, természetesnek tűnik fel az „isteni kijelentésre“ való hivatkozás.

Ép ily elfogadhatlan a vallásnak a félelemből való le származtatása is; ama félelemből, melyet a természet megrázó jelenségei költenek fel az okokkal ismeretlen ember keblében. Mert ezen állítás mellett, a mint az ember hová-tovább jobban megismeri a természetet, annak törvényeit és erői felett hatalmat viv ki magának: a vallásnak szükségképpen el kellene maradni az embertől, nem lévén meg szülőoka, a félelem.

A valóságban azonban nem így áll. Igaz ugyan, hogy az ember csak lassankint küzdi ki magát természeties állapotából, és a mig ezen állapotában van, meg is látszik rajta ama megrázó hatalmaktól való félelem; így a félelmet ugy tekinthetjük, mint egyik vonást, melyet a vallásos szellem fejlődése felmutat. Ezen jelenséget azonban nem szabad magával a vallással fölcserélnünk. Egy elemből még nem lesz processus, fejlődés; más faktornak is lenni kell.

A félelem megszűntével nem maga a vallás szűnik meg, hanem ellenkezőleg, a vallás megmarad és megtisztul minden oly jellegtől, melyet a félelem nyomott rá. Így a vallás kiemeli magát kezdetleges állapotából, hová-tovább megnevesedik, átszellemlül és lényének megfelelően tisztább, tökélyesebb fejlődésnek indul. A boszúálló Jehova helyébe a szerető atya lépik.

Igy áll elő az ember keblében egy magasztos érzés, mely istenét többnek tartja egy önkényes hatalomnál, mely a gyenge halandót a természet hullámai elől oltalmába veszi. A félelem tehát világért sem játszik oly fontos szerepet, mint egyelőre látszik és a mint igen sokan hiszik; nem, még a régi népeknél sem. És a kik hivatkoznak az őskor vallásos alakjaira, s állítják, hogy ezekben a félelem a tulnyomó, mindazok csak azt bizonyítják be, hogy a multat nem ismerik, vagy ismerni nem akarják. Hiszen, a szómi népcsalád egyes ágainak vallására nem hivatkozhatunk, mert a közös forrást kimutatni, nem tudjuk; még kevésbé a scytha népekére. Tájékozást csápán az indogerman népcsalád nyújthat vallásos szellemének ősalakjában. Azonban, itt megint nem hivatkozhatni a görög, vagy római mythológiára: e vallások hosszas fejlődési processus eredménye. Az anyatörzshöz kell visszamennünk, az indokhoz. Itt a források elég épek és gazdagok arra, hogy a vallás legrégebb alakjáról tiszta fogalmat szerezhessünk.

Az indogermanok vallásának ezen legrégebb alakja újabb kutatások után úgy tűnik fel, mint a mely a vallásos tudatnak sokkal tisztább kinyomata, mint a későbbi alakok. És ez könnyen megfogható: a vallásos tudat egyik, vagy másik alakja ép úgy leéli magát, mint maga a nyelv; bizonyos ponton túl következik a hanyatlás, mi új fejlődés csiráját hordja magában. E vallás alak határozottan tanuskodik ezen igazság mellett, valamint arról is meggyőz, hogy a mult kor vallásos szükséglete a mythosok alakjában nem talált kielégítést, hanem az ember erkölcsi erejének tudatában egyszersmind erkölcsi eszményt is állita maga elé. Az erkölcsi szükség nem kisebb hatálylyal jelenkezik, mint a lélek ama mythos alakító ereje: az embernek oly lény kell, a mely mind a természeti, mind az erkölcsi világnak ura. Ezt bizonyítja az indok vallása.

E vallásban az istenek halhatatlanok, mert lényök: lét, szellem; (asura, a gyöktől = latin es = van.) E vallásos alak a ragyogó megboltozat alatt támadt. Az egyes istenek azonban nem a nap, hold és csillagok meg személyesített alakjai, hanem inkább ezeknek elvei, szellemi substanciával, kikre nézve nincs „balra” és „jobbra”, „hátra” és „előre”, kikhez minden közel van, kik mindent áthatnak. Az ind vallásos tudat központját a fejlődés első szakában varunas képezi. Varunas egyike a fényisteneknek; a görög *ούρανός*-sal egy jelentésű eredetileg (var-gyök = zár, tehát mindent bezáró = menyny.) Varunas ezen törvények oka, melyek szerint a világ támadt és létezik, ő teremtő a napot és csillagokat; ő adott mindeniknek oly tulajdont, mely által minden egyes a másik felett némi előnyt nyer. Varunas egyszersmind az erkölcsi törvények ura

Még vannak fenn egyes ima-törvények, melyekben a vallásos lélek bűneit bevallja varunas előtt és azoknak megbocsátásáért esd. Varunas tehát egyszersmind mindenható is, különben e fogalom nélkül semmi értelme sem volna a bűnvallomásnak. Tőle jön a betegség és halál, mint büntetés. Ha a test elhamvadt, a távozó szellem égbe tér vissza, mint a boldogság valódi helyére. E hely, az igazi haza; itt

lakik Jamas, az emberiség ősatya teljes megelégedésben. A boldogság ezen hazájának megfelelő büntető hely az első korszakban még nem található; a pokol még nem létezik hanem csak a fejlődés második szakában tűnik fel. Ugyan hol van itt a félelem vonása? Lám, még poklot sem ismer az őskor gyermeke. Boldog, mert varunas uralkodik az erkölcsi világ felett; boldog itt e földön, és boldog lesz, ha meghal, mert jamashoz, az ősatyához tér vissza a boldogság honába.

E vallásos alak eredete eléggé meggyőzi a vizsgálót a felől, hogy a vallás eredetét nem lehet a félelemben keresni, hanem az embernek szellemi és erkölcsi természetében. Ámbar a félelem, mint egyik vonása a természeti vallásoknak, jelenkezik a kedély nyilatkozatában; hisz a természetnek számtalan jelenségei hatnak megrázólag az okokkal ismeretlen őskor gyermekére: a földet és eget megrázó menydörögés elég ok arra, hogy a görög naiv képzelet előtt Zeusz jelenjék meg a harag teljével; a tüzet ég felé szoró hegyek elég rémséges látványt nyújtanak arra, hogy a gyermekies gondolkozású nép megretteve, e jelenségben az istenek harcát képzelje; és az életnek ezerféle tüneményei vannak, melyek az embert rémületbe ejtik és ajkát egy felsőbb hatalom iránt imára nyitják meg: de csupán ez okból azt állítani, hogy a vallás alapja félelem, nem lehet a nélkül, hogy előítéletesek és felületesekek ne legyünk.

A természeti vallások nagyon sokfélék lehetnek a szerint, a mint a nép ilyen, vagy olyan sajátága, és a szerint, a mint a helyi viszonyok más-más benyomásra alkalmasok. És ha ítélet-hozatalunkban hamarkodók nem akarunk lenni, ha tiszteljük a történelmet, ha van historiai érzékünk és az emberi lélek természetéről helyes fogalmunk: akkor kénytelenek vagyunk azt állítani, miszerint a vallásos érzésben minden egyes érzelmek egybevegyülnek, melyek a külvilág hatásaiból és az emberi élet megtekintéséből származhatnak: a fák lombjának susogása, a forrás rythmikus esése, egy kopár szirt, egy virág-rakta rét ép úgy befoly a vallásos érzés felköltésére, mint egy elhagyott, sőt megvetett ártatlan nyomora. Amott keblünket egy titkos édes érzés hatja át és egy felsőbb hatalom szavát halljuk szivünkben; míg emitt a számkivetett ártatlan számára az égben keresünk pártfogást. És ha szivünk egész teljével szerettünk egy lényt, kinek boldogságáért mindent áldoztunk volna és mégis most halál-ágyán fekszik, nem önként kél-e föl a gondolat: „az élet itt véget nem ért, lenni kell egy jobb hazának!” E gondolat pszichologiai szükségességgel kell hogy támadjon a szerető keblében.

Az életnek ezerféle jelenségei vannak, melyek hol a fájdalom, hol az öröm, hol a félelem, hol a hála érzését keltik föl bennünk, melyek mind megannyi faktorai a vallásos érzésnek! És ki tagadhatná, hogy mind ezen jelenségek közt leginkább megragad, leginkább önfeledté tesz a csillagos égboltozatot? Ki tagadhatná, hogy a természet emelő hatásai előtt a félelmet okozó jelenségek egészen háttérbe szorúlnak, és így a vallás kiváló faktorai gyanánt nem tekinthetők.

E jelenségek minél erősebben hatják át az emberi ke-

belt, annál erősebb lesz egyfelől azon tudat, hogy ő a nagy egészzel szemben erőtelen; másfelől pedig, hogy amaz ezer alakban feltűnő jelenségek oly lényektől kell hogy származzanak, melyek előtt neki feltétlenül meg kell hódolnia.

Azonban, a különféle jelenségeknek hatásai különbözők levén, egyik inkább, másik kevésbé csökkentvén, vagy emelvény az élet örömet: maguk a hatások képzelt alanyai is bizonyos rangfokozatot nyernek. És mi természetesebb, mint az, ha a ragyogó menybolt, hol az áldást adó nap, szelid fényű hold és a milliárd csillagok ragyognak: a loghatalmasabb szellemeknek lesznek székhelyei.

Az ember tehát szellemi erejének tudatában megnépesíti az eget és földet, hegyet és völgyet, erdőt és mezőt a szellemek ezerféle alakjaival; szellemi természetét átruházza a természetre.

Ámde, ne feledjük azt is, hogy az ember egyszersmind saját erkölcsi erejének is tudatával bír; érzi, hogy egy ellenállhatlan hatalom működik benne, mely azt parancsolja, hogy a felismert jót meg kell valósítania. Látja, hogy az életben oly hatalmas ellentétek uralkodnak, melyeket kiegyenlíteni, nem áll az ember hatalmában. Neki valami azt sugja, hogy a jóért kell küzdenie, bár oly gyakran nyer bűn és véték diadalt. Erény és véték, boldogság és szenvedés: az élet ezen ellentétei mind magyarázatot kívánnak, különben a lélek egyensúlyát elveszti, és a nyugpont, hol megpihenjen, örökre hiányzik. A megnyugvás csak úgy lehetséges, ha van egy lény, mely az embernek fölötte áll és a mely az erkölcsi világnak ura. Ama szellemek közt tehát olyanak is lenni kell, mely mindenek felett állván, az erkölcsi élet kormány-rudját is kezében tartja.

Ez okoskodást teljesen igazolja az indok vallásának főnnevelített legrégebbi alakja.

És ez nem is lehet másképp, hisz az ember erkölcsi lény. Mihelyt társadalomba lépik, ez eszme keblében azonnal megjelenik: ez eszme nélkül társadalom nem képzelhető; ez a sine qua non. Ez eszmét, mint ocska rongyot, soha sem dobhatja el magától. Az erkölcsi, mint kéréletlen hatalom uralkodik felette. Neki be kell látnia azt, hogy a jót még önkárán is meg kell valósítani: teljesen magát az erkölcsi törvények alól senki ki nem vonhatja. Mihelyt belátta, hogy ő egy erkölcsi világ tagja, azonnal felmerül lelkében egy főhatalom hite, mely az erkölcsi világ ura. Ezen tudat, és ama fáradalom, mely az erkölcsi világ kiegyenlítésére utal szüntelen, mulhatlanul egy felsőbb lény hívésére vezet. Mentől nagyobb és méjebb tartalmat nyer az erkölcsi tudat, minél inkább át vagyunk hatva az erkölcsi eszméjéértől, annál inkább elmosulnak tudatunkban a hit érzékies vonásai és átszellemlül az egész vallás és isten fogalma is.

E jelenséget tükrözi vissza Jézus vallása. Benne az erkölcsi világ tudata oly élénk, keble iránta oly fogékony, hogy az erkölcsi elv, mint egyedüli abszolút törvény tűnik fel előtte. Ez erkölcsi világ feje isten, és mint ilyen, ő maga is erkölcsi lény; ő szeretet, ő az atya, ki gyermekeinek javát akarja; mi fiai, kik egymást szeretni tartozunk, sat.

Az embernek ezen viszonyában istennel tehát egyszersmind a függés viszonya is szelidebb magyarázatot enged.

Azon fogalomban ugyanis, hogy isten az erkölcsi világ ura, benne van egyszersmind az erkölcsi rendnek, törvénynek és jósnak fogalma is. És minthogy annak alaptelhetékét, a mit a világban jónak és az erkölcsi törvénnyel meg-egyezőnek hiszünk, saját magunkban is észleljük: ennek következtében azzal szemben, mitől magunkat függőnek tapasztaljuk, egyszersmind a legbensőbb rokonságban véljük magunkat és szabadoknak e függésben. E viszonyunk tudatában büszkeség és alázat, öröm és megadás vegyülékét érezzük keblünkben ama fővaló iránt.

Ezen általános vonások tán elégségesek arra, hogy meggyőződjünk, miszerint a vallás alapoka sehol egyebütt nem kereshető, mint az ember öntudatos volta és erkölcsi természetében. A vallás tehát nem áll a sir szélén, mint azt a materialisták ujjongva kiáltják, és a kik a vallásos érzést meg akarják tagadni, azoknak az erkölcsit is meg kell tagadniok.

Tübinga, novemberben, 1873.

László Lukács,
papjelölt.

A németalföldi protestans egylet gyűlése.

(Folyt. és vége.)

Opzoomer melegen felelt ez üdvözlésre, s mikint a német szónok, rámutatott azon kötelezettségre, melylyel a német és holland egyház egymás iránt tartozik.

Ezek után a kitűzött kérdések tárgyalása következett. Első kérdés ez volt:

„Vajjon a keresztyénség ránk (a prot. egylet tagjaira) nézve egyéb valami, mint valóság? A kérdéshez először Mosselmans szólott Gröningából, ki egy átgondolt beszédben emelte ki a kérdés fontosságát, s kimutatta, hogy a feltett kérdés nagyon is eltérbe nyomult, és hogy keresztyénnek lenni, még valami egyéb is, mint vallásosnak lenni, míg az emberek a keresztyénséget vallásnak tekintik, úgy hogy az egyiket a másik helyett nevezik, s a vallást, mint a keresztyénséget e három egységbe foglalják: tisztaság, szabadság, szeretet. Schaffer, Maronier, Pohlmann s az előbb szólóval együtt még többen, bár a vallásnak különböző definícióját adták, s bár különböző utakon, és alakban, de mindnyájan azon következtetésre jutottak, hogy mind a modernek, mind a prot. egylet tagjai, nem csupán joggal bírnak a keresztyén név hordozására, de érdemnek is kell tartani annak viselését. A vitát Opzoomer zárta be. Szerencse, úgy mond, hogy a sziv és élet kibékíthetők a nélkül, hogy a tudománynak elég lenne téve. Fölvettették a kérdés a vallás helyes meghatározására; több dolog van az életben, mit köllőleg meghatározni, nem lehet. Ki tudja meghatározni a szépséget? Befolyását még is érezteti. Így a vallást is egy rövid formulában nem lehet úgy körül írni, hogy többé senkinek se legyen hozzá tenni, vagy elvenni valója, de szerencsénkre, tudjuk, hogy a vallás az, a mi az életet megszenteli, s a kedélyt tisztítja.

Következik a második kérdés. —

„Korunk szükséglete és követelményei szempontjából minő ítéletet kell mondanunk

nyilvános isteni tiszteletünk mostani berendezése, névszerint, a szertartásos egyházi symbolumok felett? Menyiben kívánatos itt a változtatás?"

E kérdést Martinet Loenen nyújtotta be, Zwolleból; utána Hugenholtz, Trenité Nolst, Pantekock és Maronier vitték a szót. Két vélemény látszott egymással szemben állani: a létezőnek fentartása némi módosítással, vagy radikális változtatás.

Martinet úgy vélekedett, hogy elégséges lenne az isteni tisztelet meglevő alakjait használhatóvá tenni, azon szükséglet kielégítésére, melyekre célozniok kell, mint a vallásos érzés kiöntése, az élet vezérlése. A keresztes és urvacsora symbolumai még most is szólhatnak a vallásos ember szívéhez. Szóló a templomi ének javítását, s a templomi nagyobb kényelmet tartotta szükségesnek. Hugenholtz a symbolumokat egészen el akarta ejteni, s újakat keresni, melyek inkább megfeleljenek a jelenkor szükségleteinek. Behozandóknak tartotta az ének és ima nélküli vallásos előadásokat, melyre az első szónok is utalt. Trenité Nolst az urvacsora rendeltetéséről szólva, úgy vélekedett, hogy ha azt többé nem anynyian használják, a kiszolgáltatás módjának tulajdonítandó. Ő is óhajtja a templomi énekek tartalmának megjavítását; a mostaniak nagy része csak rimbe szedett dogmatika oly korból, melyből mi kinőttünk. Pantekock a vallás gyakorlat iránt való érdeklődés hiányát korunk száraz, rideg s vallásos érzést nélkülöző irányában keresi. A kedély életet újból föl kell ébreszteni. Maronier fölhevít a laikusokat, adják tudtul, mi tart vissza közülök többeket a nyilvános isteni tisztelet gyakorlásától? Végre, Opzoomer ama két, egymással folytonos harcban álló véleményre mutatott: a fentartás hajlama, a reformálás követelménye. E kettő egyesíthető ilyen értelemben: fön kell tartani az örököllet mindaddig, míg a reformálás szüksége, kor szükségévé nem vált; mi közben szabad legyen, használni a meglevőt, míg reform alá jut azon egyedüli helyes alapon, hogy a mi jó, korábbi állapotában megtartassék. E szabadság szükséges, hogy lelkiismeretében, vagy meggyőződésében senki se szoríttassék meg.

A harmadik kérdés így hangzott: „az állam és egyház viszonyában meg van-e minden oldva ezen egy szó által: „elválasztás?“

E kérdés indoklását Chavannes vállalta magára Leuwardenből, kinek azon kívül, hogy anya-nyelve francia levén, a hollandot nem bírja eléggé, még az is nagy nehézséget okozott, hogy a tárggyal csak rövid ideig foglalkozhatott. E miatt kifejezéseiben homály és kétértelműség, gondolatmenetében több helyen szaggatottság volt tapasztalható. A menynyire még is föl lehetett fogni beszédét, körül-belül ilyen formán okoskodott: az állam és egyház különválása jó, a mennyiben senki sem kíván állam-vallást és állam-egyházat. Absolut különválás azonban a lelkiismereti szabadság elnyomására vezet az egyházakban, melyek a szabadságot nem tudják egyébre használni, mint a leigázásra. Az állam és egyház elválása így egyedül nem vezet célhoz. A szabadság alapelvénél fogva, az államnak törekedni kell arra, hogy vallása (!) legyen, mivel az államnak, mint olyan-nak, lelke (!) van, melyet meg kell tartania. Szónok szerint, az iskolának neutralisnak kell lenni, azaz, moralizálni vallás nélkül, de a jövőben a moralt egyesíteni kell a vallással,

melyet az államnak, mint olyannak birnia kell a nélkül azonban, hogy államvallás legyen.

Azon kedvezőtlen benyomást, mit e beszéd egyáltalában okozott, jótékonyan ellensúlyozta Opzoomer nyilatkozata a kérdés felől. Szerinte, először egy keresztyén egyház volt, s ebben több állam. Akkor a többség az egyházé volt, s az államok alája voltak rendelve. Ujabbán ez némi részben megfordítva van, s a mi államunkban (Németalföld) pl. több egyház, vagy egyházi társulat van; ha az egyh. korábbi egysége a sok állammal szemben az egyháznak az államok felett való szuprémaciájára vezetett, most az állam egysége az egyházi társulatokkal szemben, az állam szuprémaciájára vezet az egyházi társulatok, mint az állam részei felett. De e fordulat csak részben következett be. E tekintetben különbség van a katolikus és protest. egyház között. A prot. egyház nem képez egy egészet. Minden államban önálló testületek a prot. egyházak. A kath. egyházban ez máskép van. Jóllehet többé nem oly egyház, mely több államot kizárólag magában foglal, de még is oly egyház, mely minden államra kiterjeszkedik; mindenütt egy egyházhoz tartoznak a katolikusok, egy egyházi tekintély alatt állanak. Az állammal szemben így a prot. egyházak sokkal alárendeltebb, sokkal nyomottabb viszonyban vannak, mint a kath. egyház; ezért szükséges lehet egy más modus vivendi az államnak a kath. egyházhoz, s más a különböző protestans egyházakhoz való viszonyára nézve.

Továbbá, gyakran nagy nehézségeket okoz a szavak kétértelműsége; ugyan ez az eset az egyház és államnál az „elválasztás“ szóval. Mit értenek ez alatt? Midőn állam és egyház nem egyek, már megvan az „elválasztás“; de itt még is három eset vehető fel:

1. az állam és egyház öszszekapcsolása, az egyház supremáciájával.

2. Az állam és egyház öszszekapcsolása, az állam supremáciájával.

3. Az állam és egyház teljes különválasztása egymástól.

Utóbbi esetben az egyházi társulatok úgy állanak az állammal szemben, mint minden más társulatok és egyesületek. Ha a kath. egyház egy püspököt elmozdít hivatalából, mert nem tartotta elég igazhitűnek, s a kormány azt mondja rá: mi közöm vele? Az az ő dolguk, — meg van-e ezzel védelmezve a lelkiismereti szabadság elve? Nem kell-e örködni az államnak a kisebbség érdeke és szabadsága felett; nem kell-e gondolkodnia arról, hogy meg ne károsíttassanak anyagi érdekeikben? Ez utóbbi állásponton vannak Németországban, és ezt nem kell egyoldalulag a magasból elítélni, mert nagyon fontos kérdés, hogy vajjon az állam, mely mint olyan, oly hatalmas testület, mint az egyház, sőt hatalmasabb mint minden más testület együtt, egyedül önmagára hagyható-e, s nagyon szükségesnek látszhatik, hogy annak számára más modus vivendi kerestessék, mint a többi társulatok számára.

Miután az elnök még egy a prot. egyletbe való lépésre buzdító szöveget intézett a hallgatósághoz, Rauwenhoff leydai tanár, és egyleti tag, köszönetet és elismerést tartalmazó rövid beszédet mondott az elnöknek. Ezzel bezárattott a gyűlés, melyet sikerültnek mondhatni mind a megjelentek szép száma, mind azon érdeklődésnél fogva, melyel a fontos tanácskozásokat folytatták és kísérték.

Utrecht, nov. 2-án, 1873.

Lakatos Sámuel,
ref. lelk.-jelölt.

K Ü L Ö N F É L É K .

= Jótékonyág. A láposi ref. papi lak építése alapjára adományozott id. gr. Teleki Domokos 5 frt. ger-

nyeszei jószágigazgató Gáli Sándor 1 frtot. Fogadják a szives adakozók az illető egyház hálás köszönét!

= Fogarasi Mihály, erdélyi rom. kath. püspök, múlt hó 28-án áldozársága 50 éves örömnünnepét ülven, azon alkalommal egyházmegyéje hiveihez egy főpásztori levelet intézett, mely eléggé nemes, szelid, atyai hangon van ugyan tartva, hanem egy helyütt nagyott botlott önmagyméltóságotól, így szólván a jámbor hívőkhez intézett körlevél egyik paszusában: „oh, mily édesen esik az lelkünknek, hogy most öregségünk boldogító ünnepele alkalmával, magunkra alkalmazhatjuk szent Pál apostol igéjét: „ti tudjátok, az első naptól, melyen beléptem Erdélybe, mint voltam veletek minden időben, szolgálván az urnak minden alázatossággal; hogy semmit sem vontam meg, a mi hasznos, hogy nektek ne hirdessem és ne tanítottalak volna titeket nyilván s községenkint, lelketekre kötvén a mi urunk Jézus Krisztusban való hitet! Senki ezüstét és aranyát nem kívántam, a mint magatok tudjátok, mert a mire szükségem volt nekem és a velem levőknek, e kezek szerzették meg. Mindenben megmutattam nektek, hogy segíteni kell az erőtlenekeket és megemlékezni az ur Jézus igéjéről; mert ő mondotta: üdvösebb adni, mint elvonni. „(Ap. csel. 20. 18—46.)“ Mi utána néztünk a cselekedetek könyvében az idézett helynek, de sem a magunk bibliájában, sem a vulgátában nem találtuk, hogy Pál apostol azt mondaná magáról: „az első naptól, melyben beléptem „Erdélybe.“ Csak a nép száján fennmaradt tradíció emlékszik olyasmiről, hogy Pál megfordult az oláhoknál, de hogy Erdély széléig eljutott volna, arról nem szól az írás. Az idézet utolsó felét, t. i. hogy senki ezüstét, aranyát nem kívántam... mert a mire szükségem volt, e kezek szerzették meg,“ megtaláltam a bibliában; de ezt meg a püspök ur életében — nem. Párról — igen — tudjuk, hogy sátorponyva csinálással szerzte meg azon keveset, mire neki és kísérőinek szüksége volt, de Erdély kath. püspöke ne mondja ezt magáról, mert bármily együgyűek lehetnek is azok, kikhez e levél intézve van, de ilyesmit mégis aligha fognak elhinni. „Üdvösebb adni, mint venni,“ mily szépen illenek Pálnak ezen szavai egy oly főpap tólla alá, ki egy más vallás felekezettől erőszakkal elfoglalt palotában resideál! (Pr. egyh. és isk. 1.)

= Nem regiben, Észak-Amérikában, Richmondban nem kevesebb, mint tizenhét borbélyt fogtak be azért, mert vasárnap is nyitva volt officinájuk s rendes látogatóikat megbereválták. A bíróság azonban, felmentette őket azon indokból: mert az officinák nyitva tartása hoszszu gyakorlaton alapszik; mellette szól a közvélemény és hogy a tisztaság igen magas erény. Igen örvendünk, hogy a szegény ördögöket fölmentették, s oly indokok alapján, melyek minden esetre figyelmet érdemelnek; de vajjon, mit mondanának a richmondiak, ha látnák a mi kocsmáinkat s benne a vidáman mulató vendég-koszorut, (!) melynek sem ruhája, sem álla, sem szive, annál kevésbé elméje tiszta, s hogy ez mind igen régi gyakorlaton alapszik. Nem vagyunk anynyira elfogultak, hogy nagyon tudnók bámulni, vagy nagyon ajánlani azt a sok ünnepet, mely nálunk gyon is kapóra jön a mulatni szeretőknek; de anynyira szabad-kömvisek sem vagyunk, hogy minden józanon felfogható ünnepet profánálva lássunk. Legjobb a középut: s valamint a maga rendén megtartott ünnep hasznára van a testnek és léleknek; ugy a becsületes munka sem szentségteletíti meg a napot, melyet az urnak szentelünk, ha sem másokat nem botránkoztat, sem mi nem azon okból munkálkodunk, hogy szerfelett felvilágosodottaknak mutassuk magunkat.

= Angliában, a múlt évben, 1454 öngyilkos volt és pedig 1057 férfi és 398 nő; s ezen kívül 740 ön-

gyilkossági kísérlet és így minden 31,181-ik emberre egy; magában Londonban 405 eset fordult elő. Érdekes volna tudni, hogy e morális tekintetben bűnös cselekvényt minő állásu, és miveltőségű emberek követték el ily nagy számban oly országban, hol a vagyon-szerzés könnyűsége és a politikai szabadság a legnagyobb kifejlődésnek örvend.

= Dániában és Schleswig-Holtsteinban eddig oly kevés rom. kath. volt, hogy figyelmet sem keltettek; a legújabb időben azonban, egy kath. propaganda működik, mely már is szemmel látható eredményeket bír felmutatni. Így például Aarhusban, Jütland egyik tekintélyesebb városában telket vásárolt, melyen templomot akarnak építeni. Mi pedig veszekedünk, széthuzunk; vagy ha ez igen kemény kifejezés, hát mondjuk azt, hogy kedélyeskedünk és játszunk a tűzzel s a hol lehet, még szitjuk is. Mért ne tennők; mit veszthetünk egyebet, mint mindazt, a mink van. A kinek semmije sincs, az aztán nem veszthet semmit. Akkor kezdje elől, a ki élni fog.

= A bajorországi protestánsok életéből átveszszük a következő statistikai adatokat 1869—1872-ik évekről.— 1872-ben volt a protestánsok száma 1.020,896 és így 15,991-gyel több, mint 1868 végén; született a négy év alatt 153,377 gyermek, kik közül 114,838 volt törvényes, 28,339 törvlen (tehát, majdnem 23%) kevesebb egy har.-dal, mint 1865—68-ban. Konfirmáltatott 73,856 gyermek, 39,294 házasságból 6,318 vegyes, melyből protestáns lelkész előtt kötött meg 4000, miután itt ki volt kötve, hogy a gyermekek mind, vagy a fiak protestánsokká növeltetnek. — A kommunikánsok száma a legszomeritobb: az említett négy év alatt kommunikált 2.852,562 és pedig az előbbi négy évvel hasonlítva össze, kevesebb 106,165-tel, satb. Ez adatokat csak azért közöltük, hogy lássák olvasóink, hogy a külföldön minő nagy gondot fordítanak az ily statistikai adatokra, melyek alapjául szolgálnak nem csak a tudományos vizsgálódásnak, hanem az egyházas életnek is; és hogy megvizsgáljuk e kérdést: van-e oly hatalom ezen a kerek földön, mely ezt nálunk megcsinálni, képes volna? Persze, az véghetetlen nagy dolog, hogy minden pap összeszámlálja, hányan vesznek évenkint urvacsorát, sat. sat.; mert ezt be kellene jelenteni az esperesnek; az esperestől tovább kellene menni; hanem hát, minek az; jobb így; ne firkáljunk annyit, nem vagyunk mi becirkerek, sem fináncok!

= Az angolországi baptisták nem rég tartották meg évi közgyűlésüket Nottinghamban. Az elnök, dr. Underhill a következő adatokkal ismertet meg a miszsiók életéből. Egy rövid ember-nyom alatt 5.000,000 ember tért át a keresztyénséghez. Az utolsó félszázad alatt az egész biblia 39 nyelven terjesztetett nem-keresztyének között; azon kívül az újtestamentom 74, a szentírásnak egyes részei pedig 122 nyelven. Tízmillió bibliát osztottak szét nem-keresztyének, és százmilliókat a keresztyének között. Vannak már keresztyének Afrikában, Indiában, Birmahban, Chinában, Ceylon és Madagaszkar szigetein; hanem bár a miszsiónáriusok száma nagy, de nagyon érezhető mégis a hiány, különösen Indiában. Számuk 1852—1872 közt 32% növekedett; azaz: 459-ről 606-ra emelkedett, de az áttérttek száma 78.494-ről 22,400-ra szállott, mely 350% apadást mutat. Underhill hangsulyozta, hogy minden valamire való lelkésztl megvárja, hogy ismerős a miszsió történetével s éppon ezért javasolja, hogy a felsőbb iskolákban állitassék fel egy tanszék, mely kizárólag ezzel foglalkozzék. Erről mi még csak nem is álmodozunk; hanem, bizony még arról sem, hogy legalább deszolatáink között állitsuk fel a belmiszsiót; hadd, aludjék el minden eszme; hallgassuk agyon; hiszen, ha mi bedughatjuk fejünket a homokba, ugy se lát minket senki — ugy gondolkozik a — strucc; s neki igaza lehet.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 27, 1873.

152—48. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Népiskoláink jelene és jövője.

A nagy eszmékben, és azoknak kivitelében gazdag 19-ik század történetének egyik fénypontját fogja képezni azon lap, melyre a népnevelés ügyének lelkes felkarolása s annak gyors fejlődése lesz feljegyezve, s megmenti korunkat azon vádtól, mintha ez kiválólág az anyagiasság kora lett volna.

Csaknem kétezer évvel ez előtt adta Jézus tanítványainak a nagy horderejű parancsot: „elmenvén, tanítsatok minden népeket“; s a népnevelés csirája mégis csak századok múlva, a reformáció napjának jótékony melege által kezdett fejlődésnek indulni. Azonban, e fejlődés igen lassan haladhatott előre, mert hiányzott azon tápanyag, mely a fejlődő csiránál nélkülözhetetlen vala, t. i. a reformációnak békés fejlődése, — és mert csak az újabb időben nőtte ki magát azon eszme, mely e kérdés fellett döntőleg határozott: „nem a szuronyok, hanem az értelmes polgárok milliói lehetnek biztos támaszai az államnak, előmozdítói a közjólétnek; és hogy ezeknek elérésére semmi áldozat sem lehet igen nagy.“

Hogy e nagy fontosságú eszme a mivelt népeket felvillanyozta, tevékenységre buzdította; hogy döntő csatára készül a felvilágosultság a butaság ellen — kétségtelen; valamint az is, hogy azon nemzet fog a diadal babérjával térni meg a csatából, az fog törvényeket diktálni a legyőzöttnek, a melyeknek a legutolsó harcosa is lelkesülni tudott az ügy diadaláért. Azon intézkedések, melyeket az újabb időben az egyes felekezetek, s főként bölcs kormányunk a nevelés érdekében tett, és teszen: arról győznek meg bennünket, hogy a nagy küzdtérről mi sem fogunk lemaradni, midőn a népnevelés ügyét felkarolva, azt úgy tekintik, mint nemzetünk leendő jobbléte, felvirágzása egyik legfontosabb emeltyűjét. Midőn ezen intézkedéseket egyfelől a legmelegebben üdvözljük; másfelől nem küzdhetjük le aggodalmunkat, ha a népnevelés gyakorlati mezején szétttekintünk, látva, hogy

a buzgó törekvésnek aránylag mily kevés sikere észlelhető. Nem mondom én azt, hogy a tett intézkedések semmi gyümölcsöt sem termettek; azt sem állítom, hogy tán ügyünk általánosságban véve, nem haladott előre; sőt annak látható előhaladása éppen reményt nyujt egykori felvirágzásához. Vannak egyes jó karban levő felekezeti iskoláink, de legnagyobb része oly kezdetleges, oly szánakozásra méltó állapotban van, minőrül csak azoknak lehet fogalma, kik azokat színről-szinre láthatták.

Falusi iskoláinknak egy része alig, vagy éppen nem képes befogadni a tanulókat; s azok is inkább nevezhetők büzhödt börtönöknek, mint nevelő intézeteknek. Az 1—2 [] láb nagyságú ablakon át alig juthat be annyira napsugár, mennyire elégséges arra, hogy némi világot derítsen az 5—6 láb magas, sárral sikárolt muzsák-templomába, melyben hiányzanak nem csak a legszükségesebb tanszerek, de hiányzik a jóra való börtönökben is feltalálható élvezhető levegő. A gyermeki test fejlesztésére, a lélek nemesítésére, és az egész későbbi életre jótékonyan ható tisztaság, rend, vagy egy nevelő intézet mellett nélkülözhetetlen s annak kiegészítő részétül tekinthető virágos, gyümölcsös kert, torna-eszközök az iskola körül, nálunk csak az ábrándok közé számíthatók.

A gyermekek közé belépő mogorva, életunt néptanító arcán nem láthatjuk azt a bizalmat keltő nyájjasságot, azt a vidámságot, a melyet hivatása magasztosságának érzete tükrözhetne vissza; hanem látjuk e helyett (és nem ritkán) a nélkülözésnek, nyomornak, éhségnek szájalomra indító kinyomatát. Leolvashatjuk arcáról, hogy pályáját úgy tekinti, mint a gálya-rab a lábaihoz láncolt ágyu-golyót, melytől menekülne, de nincs reá módja, alkalma, tehetsége, melyet halálig kell voncolnia.

És a társadalom elég méltánytalan szemben a tanítókkal, és elég tapintatlan szemben saját magával, azt követelni e nyomorral küzdő, lenézett s épen azért igen találólág páriákna k nevezett osztálytól, mely-

nek sorsán legfőlebb sajnálkozik, de segíteni nem akar, hogy az legyen az emberiség ujja teremtője, a társadalom, az állam megmentője. Hány néptanítói állomás van, melynek évi özszeses jövedelme alig 50—100 frt. Valóban, midőn a „néptanítók lapja“ pályázati sorozatán végig nézünk, a nevetés törne ki belőlünk, ha nem szégyenelnők, s nem fájna inkább, midőn látjuk, minő lealázó díjjak ajánlata mellett keresnek egy-egy éh-haláltól menekülni ohajtó szerencsétlent, kit azután néptanítónak gúnyoljanak. Igen, mondom, gúnyoljanak; mert lehet-e józanesszszel kívánni azt egy néptanítótól, egy jóra való, hivatását átérzett, önérzettel bíró, szak-képzett egyéntől, hogy oly állomást foglaljon el, melynek programjába van igtatva a küzdelem a nyomorral, inséggel, s ezeknek elválthatatlan kísérelőjével — a lenézetéssel, a megvettetéssel. Vagy nem inkább azt tanítja-e a tapasztalás, hogy az ily koldus-mentő állomásokat (ritka kivétellel) csak is a tanítói képzettségnek legalsóbb fokán álló, vagy e pályára épen nem készült egyének foglalják el, a nevelés nyilvános hátrányára.

Ha a mivelt külföldi, ki ezt olvassa Garay „Hazánk“-ról irt költeményében

A kaszás deréki áll fűvében
Dús kalászin áldás a kenyér!
S van hizalmas nyája, van borága,
Drága ércet rejt a bánya ága

kezébe veszi a néptanítók lapját, nem fogja-e ezt szellemi szegénységünk bizonyítványául tekinteni, látva, hogy mennyire becsülünk mi egy népnevelőt.

Ismerve körülményeinket, én — legalább ez idő szerint — a be nem teljesülhető ohajtások közé sorozom azt, hogy iskoláink célszerűleg, úgy t. i., mint azt a nevelés jelenlegi kívánalmái igénylik, rendeztethessenek be felekezeti uton, már csak az alkalmas tanítók hiánya miatt is. Ez előtt 8—10 évvel egyegy megnyilt tanítói állomásra 8—10 (már olyan, a milyen) pályázó folyamodott. Jelenleg egyházmegegyenkben hét üres tanítói állomás van, melyek a pályázók hiánya miatt, csak ki tudja, mikor lesznek betölthetők; celleng tehát az utcán körül-belől 300 gyermek; oka pedig ennek az, mert a legtöbb egyházak nem hogy javítani akarnának a tanítói fizetésen, de sőt inkább azt apasztani törekeshnek akkor, a midőn a tanítói kartól már nem csak azt kívánjuk meg, hogy öltözetük tisztességes legyen, hanem azt is, hogy legalább a hivatásuk körébe vágó újabb

irodalmi termékekkel, szakkönyvekkel, lapokkal ismeretesekek legyenek s így kiadásait szaporitjuk. Igen természetes tehát, hogy a felekezeti iskolák nem rózsás pályájára ezután még kevesebben szánják magukat; arról pedig álmodnunk sem lehet, hogy az állam-képezdekből kikerült jól képzett tanítók, csupán a nevelés ügye iránti lelkesültségből, hozzánk, a nyomor iskoláiba száműzzék magukat.

Én nem vagyok ugyan ismeretes egyh.-kerületünk több megyéinek iskoláival; de ha földünkről szabad, és lehet következtetést vonni nem csak naprendszerünk, hanem a végetlen ür többi égi testeire is: miért lenne vakmerő, egyházmagyánk iskoláiról vont azon következtetésem, miszerint hazánkban általában véve, a felekezeti iskolák legnagyobb része sajnálatra méltó állapotban teng, s nem természetes-e azon közös ohajtásunk, hogy ezen abnormis állapot lehető megszüntetésén minden erőnkül törekednünk kell.

Arra nézve, hogy felekezeti iskoláinkat jobb létre segítjük, a jelen időben két ut van:

egyik, iskoláink kiközösítése,
másik, a felekezet tetemes önmegróvása.

A kiközösítést illetőleg fel szokták hozni: a) hogy ha minden felekezeti iskola a kormányra támaszkodnék, nem tudna velök mit csinálni. Igaz, hogy politikus nem vagyok, s hogy nem foglalkozom az államgazdászati ügyekkel, de anynyi józan eszem mégis van, hogy fölteszem hazánk bölcs és erélyes kormányáról azt, hogy ha törvényben monddotta ki népnevelésünkre vonatkozólag azt, a mit kimondott, annak idejében határozatát érvényre is tudja juttatni; hiszem pedig ezt anynyival inkább, mert ma már az állam saját teendői közé sorozza az állam-polgárok növeltetését.

Azt mondják b) hogy a kiközösítés egyházi autonomiánk rovására történék.

Mike Lajos,
zsoboki ref. pap.

(Vége következik.)

A tanügyi bizottságból.

November 21-én, 1873.

A képviselőház tanügyi bizottsága ma délelőtt tartott igen érdekes ülésében kezdte meg a középtanodai törvény-javaslat részletes tárgyalását. Mindenek előtt, a javaslatnak következő új címet adott: „Törvény-javaslat a gymnáziumi és reáliskolai oktatásról,“ széles körű levél ezenél a bizottság tegnapi hozott határozata értelmében a közép tanoda fogalma. E változtatás értelmében a törvény-javaslat első §-a is ily szövegezést nyert: A „gymnáziumi

mok kiválóan az egyetemre, a reáliskolák kiválóan a műegyetemre előkészítő középtanodák."

Nagyérdekű és e pillanatban rendkívül korszerű vitára szolgáltatott alkalmat a törvény-javaslat második §-a mely az említett középtanodákat állami, testületi, (felekezeti) vagy magán-intézetekre osztja föl.

Hoffman Pál egy igen fontos elvi kérdésre hívja föl a bizottság figyelmét. Nem szeretné, ha a törvényben oly intézkedés hozatnék, a mely préjudikálna az állam és egyház közti viszonyok rendezésének; a törvény-javaslat idézett §-a szerint a jelenleg szerzetes rendek által kezelt királyi gymnáziumok felekezeti jellegűek lennének; ő azokat államiaknak tartja, mert állami eredetűek historiatilag kimutathatók; a tanításért az állam javadalmazta az illető szerzeteket, s így azoknak a tanítás nem anynyira joguk, mint inkább köteleességükben áll; az állam ezen intézetekről mindig rendelkezhetett, megállapíthatja tanrendjüket, tanáraiknak képesítvényét sat. Indítványozza, hogy ezekre nézve egy külön kategória állíttassék föl, s a törvény-javaslat szövegének ily értelemben leendő átalakítására a miniszter kéressék föl, vagy egy szűkebb bizottság küldessék ki.

Trefort Ágoston közoktatásügyi miniszter nem hiszi, hogy e törvény intézkedései préjudikálhatnának egy későbbi törvénynek; különben is vannak az érintett iskolák közt olyanok, a melyek állami jellegét most alig ha ki lehetne mutatni; legfőleg azokról teendő, a melyek szükséglete a tanulmányi alaphól fedeztetik. Mérsáros min.-tanácsos szintén nem hiszi, hogy a törvény-javaslat osztályozása préjudikálna a jövőnek; az alapok jogi természetének földériteése azt is kitüntetendi, hogy ezen gymnáziumok közül melyek államiak s melyek felekezeti.

Schwarz Gyula anynyival fontosabbnak tartja e kérdést, mert az érintett tanintézeteken kívül igen kevés tisztán állami gymnáziumunk van, s nagyon veszélyes lenne, a gymnáziumok ily nagy tömegét ultramontán agitációknak zsákmányul engedni. Ezen iskolák egyébiránt mindig közvetlen állami vezetés alatt állottak, s ennél fogva a törvény-javaslat osztályozása helyett a szerint kellene fölosztani a középtanodákat, a mint közvetlen állami vezetés alatt állnak, vagy nem

Trefort megjegyzi, hogy ezen iskolák eddig is a kormány vezetése alatt állottak, s épen a közművelődés érdekében szükséges, hogy ez így maradjon: erre nézve kellene a törvénybe jobb szövegezést tenni.

Molnár Aladár szintén szükségesnek tartja, hogy e tekintetben a törvény gondoskodjék. Egyéni nézete szerint, mondassék ki, hogy a kérdésben forgó királyi gymnáziumok a megfelelő alapok és alapítványok jogi természetének kiderítéseig továbbra is a kormány közvetlen vezetése alatt maradnak.

Szathmáry K. elfogadja az indítványt, mert legkevésbé préjudikál a jövőnek. Pulszky A. is hozzájárul, megtoldandónak vélvén az indítványt még azzal, hogy a kérdéses tanintézetek az állami főtanodákra nézve megállapi-

tott föltételek alatt kezelendők. Urváry Lajos a kérdéses iskolákat államiaknak tartja, de mert a kérdés nem itt oldható meg, szintén elfogadja az indítványt.

Tisza Kálmán abban teljesen egyetért az előtte szólókkal, hogy kell a törvényben valamit tenni, ne hogy a főnnálló abnormitás még szembeszökőbbé legyen. Hozzájárul a tett indítványokhoz, azaz, a stá tus quo föntartásához, mert jelenleg csakugyan nem mondható egész bizossággal meg, hogy a kérdéses gymnáziumok közül, melyek lesznek államiak, s melyek felekezeti. De egyuttal adassék kifejezés a bizottsági jelentésben annak, hogy mily szükséges valahára már tisztába jöni az alapok és alapítványok jogi természetévei, s kéressék föl a ház ez ügynek mielőbb eszközendő megoldására.

Hozzájárulván a miniszter is a Molnár-Pulszky-féle egyesített indítványokhoz, a bizottság elvben elfogadta azt, a szövegezés megállapítását egy későbbi ülésre halasztván. Tisza Kálmán indítványa szintén elfogadtatott.

A törvény-javaslat 4-ik §-ánál, mely a gymnázium tantárgyait sorolja elő, fölszólal Szilády Áron, s a nyelvtanítás tulságos kiterjesztését találja eddigi gymnázialis tanításunk főbájának. Azt javasolja, hogy a négy alsó, s négy felső osztály tantárgyai külön csoportokra osztassanak; a négy alsó osztályból zárassék ki az anya-nyelven kívül minden más nyelv, továbbá a világ-történet és természetten; az 5—6-ik osztály foglalkoznék a latin, a 7—8 a német nyelvvel is.

Molnár Aladár nem fogadja el az indítványt, mely a négy alsó osztályt a polgári iskolánál is kisebbszerűvé tenné. A nyelvet találja az értelmi képzés leghatályosb eszközének; elismeri a gymn. tantárgyainak tulhalmozottságát, de egyet sem tudna a fölvetett tantárgyakból hihagyni. A bajon csak didaktikai uton segíthetni az által, ha a tantárgynak nem egész tömege, hanem csak azon lényegesb részei adatnak elő, melyek alapján a növendék magát tovább képezheti. A magyar nyelvvel egyetemben annak irodalmát is tanítandónak, s a görög nyelvet nem — mint a törvény-javaslat megszabja — jutalmakkal ösztökötött fakultatív, hanem kötelező tantárgynak óhajtja, behatóan fejtegetvén nagy paedagógiai jelentőségét.

Trefort miniszter osztja ugyan elméletileg előtte szóló nézeteit, de nem látja semmi sikerét a görög nyelv kötelező tanításának, mely ellen különben is a társaságban legyözhetlen előitéletek uralkodnak. Meg van győződve, hogy fakultatív tanítás mellett többre megyünk; ösztön lesz a szegényebb sorsuakra nézve a görögnyelv tanulásával ösztökötött jutalom is.

Schwarz Gyula a görög nyelv kötelező tanítása mellett szólal föl; az ellenszenv e nyelv iránt tudatlanságból s onnan eredt, hogy a Bach-rendszer honosítá meg először. Angliában s a nyugati államokban a műveltebb osztályok egész új generációja érti a görögöt, pedig ott is megvan a tárgyak tulhalmozottsága. Ő is szükségesnek tartja az alsó és felső osztályok tantárgyainak külön csoportosítását, s a görögöt már az alsóbb osztályokban óhajtja tanítatni.

Trefort szerette volna, ha előtte szóló a görög nyelv praktikus tanításának módját adta volna elő. Hivatkozik Max Müller és Jules Simonra, kik szintén nem hiszik, hogy a tudományok jelen nagymérvű fejlettsége mellett ideje lenne az ifjúságnak a görög nyelv kellő tanulására; az olyan tanulás pedig, mint a mostani, nem ér semmit.

Még többen levén a tárgyhoz fölírva, a tanácskozási folytatása a bizottság közelebbi — valószínűleg csak a jövő hót közepén tartható — ülésére halasztatott.

Az igazgató-tanács üléseiből.

Kolozsvártt, november 23. 1873.

Elnök: főt. Nagy Péter, püspök. Jelen voltak: Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Kovács Ödön, Pogány György, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) A folyó évi állam-segélyből részeltetés végett benyújtandó kérvények zárhatáridejűl folyó évi december hó vége tüzetett ki.

2) A n.-enyedi főtanodánál rendszeresített gazdagondnoki ügyben a folyó évi egyh.-kerületi közgyűlés határozata azon felhívással küldetik le a tanodai előljáróságnak, hogy a kineveztetéséről egyidejűleg értesítendő Bogdán Lajos gazdagondnoknak az ügyeket szabályszerű átadási-okmány mellett mielőbb adja át s egy eredeti példányát terjeszse fel.

3) Az egyh.-kerületi pénztár, ügyvédi ügyek és a levéltár átadására bizottságok nevezettek ki.

4) Ügyvéd Bodor Pál jelenti, hogy gr. Thorockay Miklós ur helyett t. Jancsó János 1134 frt. tőke tartozását és kamatait 1822 frt. 69 krban kezéhez kifizette és a pénztárba helyezte s kéri a mellékelt engedményi szer-

ződvényt elfogadva, megerősíteni. Tudomásul vétetik, az engedmény megerősítették és pénztárnok aa. felhivatik, hogy a míg a befizetett összeget urb. kárpotlási kötvény vásárlásra fordíthatja, helyezze el a takarékpénztárba kamatoztatás végett.

5) A földteher-mentesítési magy. kir. alapigazgatóság megküldi a kis-eskülli egyh.-községi tized-kárpotlási határozatot, mely szerint a kárpotlási összeg folyosított. A kárpotlás felvételére pénztárnok aa. megbizatik és felhatalmaztatik, a község és lelkész aa. esp. aa. útján értesítetnek azon felhívással, hogy a lelkészt illető rész utalványozhatására szükséges kimutatását terjeszse fel.

6) Benedek Ferenc esp. aa. panaszt emel, hogy a kepe-hátralék felbajtása végett megtalált szolgabíró éveken át nem intézi el az ügyeket. A belügy-miniszteriumhoz felterjesztés intéztetik.

7) Magyarosi Ferenc esp. aa. felterjeszti a teleki egyh.-község felekezeti iskolájának közös-községi iskolává változtatása megengedését tárgyazó kérvényét. Mivel az 1871 évi 256 szám alatti határozat utasítása nem tartott szem előtt s az egyh.-község vagyoni kimutatása nem terjesztetett fel: utasittatik, hogy azon határozat kiválmánának tegyen eleget.

8) A diósadi egyh.-község kéri kárpotlási tőkéjének lejárt egy évi kamatját templom-építésre utalványozni. A már kiutalt kárpotlási kamatokról a számadás felterjesztése előtt a kérelem nem teljesítettik.

9) Dáné István esp. aa. felterjeszti a hátszegi egyh.-község taxás helyének eladása iránt kötött szerződvényt megerősítés végett. Jakab Beniamin ny. lelkész aa. elfogadó aláírása megtörténtével, megerősítettik.

— Előadatott ezeken kívül még 21 ügydarab. —

Bodor Antal,
titkár

TÁRCA.

A nevelés ügye Schwédországban.

A) Né p n e v e l é s.

1) I s k o l á k. A népnevelés Schwédországban azon törvény szerint van rendezve, mely 1842-ben, jun. 18-án hozott, s mely ma is hatályban van; megtoldva azon változtatásokkal és potlékokkal, melyeket a változott viszonyok és a nevelés ügyének fejlődése szükségessé tett.

E törvény szerint, minden egyes községben lenni kell egy állandó népiskolának, egy tanítóval, kit valamely seminárium bocsátott ki.

Ez általános szabály alól történhetik kivétel, hogy két, vagy több község egyesül iskola-tartás végett azon esetben, ha a népesség csekély, vagy más körülmények, például, szegénység igazolják; az ily egyesülés útján alakított iskolát ambulansnak nevezik, melyekben egy vagy több, semináriumot végzett tanító foglalkozik. Az állandó iskolák a városokban és oly községekben vannak, hol a lakosság tömött; az ambulans iskolák pedig ott, hol a népesség cse-

kély a terrenum kiterjedéséhez képest, maga a talaj akadályul szolgál, vagy legalább is megnehezíti a gyermekek előtt az iskola látogatását.

E kétféle iskolán kívül, van egy harmadik is, a kicsinyek iskolája, melyeknek feladata, a kezdőknek adni meg az előkészítő oktatást. Ilyen iskolákat, melyek szintugy állandók és ambulansok lehetnek, 1853-ban alapítottak oly célból, hogy oly községekben, melyek távol fekszenek valamely népiskolától, a gyermekek — lakásukhoz közel és csekély költséggel — mégis alkalmat nyerjenek, oktatásban részesülni. 1858-tól fogva — tekintet nélkül a népiskolákra, hol a nagyobbakat oktatják — sok ilyen iskolát állítottak fel ugy a városokban, mint a községekben,

Ugyancsak 1858-ban hozták életre, az ugy nevezett, felsőbb népiskolákat, melyeknek feladata, hogy a munkás osztály gyermekei közül azokat, kik több tehetséggel és nagyobb tanulási vágygyal vannak megáldva, itt már akadémiát végzett tanítók vezessék magasabb és hasznos ismeretekre a nélkül, hogy elvonnák őket azon élet-viszonyoktól

és szükséges gyakorlatoktól a testnek erőssé tételére, melyet a mindennapi munka megkövetel.

A törvénynek ama rendelete, hogy minden községben egy iskolának kell lenni, valamint, hogy több község egyesülhet iskola-tartás végett, vagy hogy egy község több iskolát is állíthat: természetesen, hogy sokféle eshetőségre ad alkalmat a szerint, a mint a különféle községek több, vagy kevesebb tehetséggel bírnak.

1871 végén, Schwédországnak 4.204,177 lakossága mellett, volt 3,685 népiskola, melyek közül volt állandó 2,540, és 1,145 ambulans, 3,843 iskola a kicsinyek száma és 10 felsőbb népiskola; tehát összesen 7,528. És így átlagosan véve, minden 1,100 lakásra egy népiskola és egy kicsinyek számára való iskola, tehát körül-belül 550 emberre egy intézet; jölehet ezeknek száma a viszonyokhoz képest különböző arányban oszlik fel.

Ezekon kívül vannak még nem nagy számmal magán-iskolák is, különösen a városokon. Ezek is a tanítás és a rend tekintetében azon hatóság felügyelete alatt állanak, melyek a nyilvános iskolák felett gyakorolják a kormányzást.

2) Az igazgatás és felügyelet az iskolák felett. Minden egy, vagy több iskolával bíró egy, vagy több községből álló iskola-kerületben van egy iskola-tanács, mely áll a lelkészből — mint elnökből — és legalább négy a község által választott tagból.

Az iskola-tanácsnak kötelessége, az összes minden rendű iskolákat felügyelni, azoknak állapota felett örködni, hogy a tanítás lelkiismeretesen és szorgalmasan történjék; szabályokat alkotni a tanítás-módszere, a fegyelem és a tanítás ideje tekintetében, a mely szabályokat azonban az illető kerület konzisztoriuma felülvizsgál.

Az illető kerület püspökének és a konzisztoriumnak kötelessége, a bennök helyezett bizodalomnál fogva, szigorú felügyeletet gyakorolni a népnevelési intézetek felett, azoknak vezetése és fejlődése felett örködni s minden harmadik esztendőben azoknak állapotáról — adatokkal támogatott — jelentést tenni magához a királyhoz.

A legfőbb felügyeletet a király gyakorolja a vallás- és közoktatási miniszterium által, melyben 1864 óta egy külön osztály van felállítva, mely kizárólag a népnevelés ügyével foglalkozik. A felügyeletet a szemináriumok felett az osztálynak főnöke gyakorolja; a népiskolák felett pedig minden kerületben a kultusz-miniszter által kinevezett inspektorok. Jelenleg van 49 ilyen inspektor, öt évre kinevezve, kik bizonyos utasítások szerint járnak el kötelességeik teljesítésében. Az inspektoroknak kötelessége, a népnevelés minden mozanatát lélekismeretesen megfigyelni, személyesen meglátogatni a kerületekben levő minden népiskolát, tudomást szerezni azoknak állapotáról, és szükségükről; a hol hiányt látnak, tanácsot és utasítást adni az iskola-tanácsnak, valamint a tanítókat jóakaratu utba-igazítással kísérni még a tanítás módszerére nézve is.

Ez inspektoroknak kötelessége, részint évenként, munkásságokról egy rövid jelentést tenni az illető kerület konzisztoriumához; részint pedig, minden inspekciói-periodus végén egy kimerítő tudósítást tenni a kultusz-miniszterhez,

mely teljes képét nyujtsa az egész kerületben az iskola-ügynek. E jelentések aztán kinyomatnak, az illető iskola-tanácsoknak kiosztatnak, s ezeknek kötelessége, hogy a különböző helyi viszonyokból kifejlett rendszabályokat megvizsgálják s azokat a lehetőségig a maguk körülményei szerint felhasználva, alkalmazzák. Az inspektorok évi fizetést huznak azon arányban, a minő nagy kerületük; valamint utazás esetében külön napidíjban részesülnek.

3) Az iskolás-gyermekek. Minden község, egyet-értve az iskola-tanáccsal, meghatározza az évet, melyben az iskola-kötelezettség kezdetét veszi; mert a törvény csak annyit mond, hogy e kor a kilencedik éven túl nem mehet. Ez évet azonban csak ott veszik kezdetnek, hol az éghajlat szigorúsága megnehezíti az iskolába-járást; rendszeresen azonban, a 7-ik évet szokták venni kezdetnek és a 14-iket bevégezésnek.

Az iskoláztatás — kötelező anynyira, hogy ha be nem bizonyítják, hogy magán-iskoláztatásban, vagy házinevelésben részesül valamely gyermek — még pedig az tanács engedélyével — tartozik nyilvános iskolába járni. Ez utolsók bizonyos határidő mulva tartoznak magukat az iskola-tanács előtt megtartandó vizsgának alávetni, s csak ha ez kielégítő, mentetnek föl a további iskolába-járásról.

Azon gyermekek, kiknek szülői, vagy nevelői nincsenek azon állapotban, hogy ruházattal és élelemmel láthassák el az iskoláztatás ideje alatt: ápolják részéről gyámolításban részesülnek.

1871-ik év végén volt a tanköteles gyermekek száma az egész országban 712,520, tehát a lakosság 17% -ja; ezek közül 360,831 fiu és 351,689 leány. Ezek közül ez évben 577,054, tehát közel 81% a népiskolákban tanított s ezek a következő arányban voltak felosztva: 201 a felsőbb népiskolákba; 224,444 az állandó népiskolákba; 152,806 az ambulans; és 199,603 a kicsinyek iskoláiba jártak.

A nyilvános tanintézetekbe (gymn., réal-, technikai-iskolákba) jártak a tankötelesek közül 8,856; magán-iskolákba 26,175; házi nevelésben részesült 81,737; összesen 116,768, és így 16%. Tehát, az összes tanköteles gyermekek közül nevelésben részesült 693,822; és így több, mint, 97%.

Oly gyermek — ki természeti fogyatkozás miatt nem iskoláztatott az említett évben — volt 2,693; más ok miatt 16,005; de általában elfogadható az, hogy oly testben és lélekben ép, egészséges gyermek egyetlen egy sincs, ki legalább anynyi oktatásban ne részesüljen, hogy folyékonyan írni és olvasni képes ne legyen.

4) Az iskola-berendezés. A tanítási idő a népiskolákban, évenként rendszeren 8 hónap és az országnak csak némely és pedig déli részeiben tart 9, sőt 10 hónapig is a tanítás. Ez időnek felosztása, melyet az iskola-tanács határoz meg, minden községben, a különböző vidékek szerint különböző. Legtöbb helyütt két részre oszlik az iskolai év, de van hol háromra, sőt négyre is osztják be. A legtöbb ambulans iskolában cserélve, három különböző állomáson

az év mindenik felében tanítanak; másutt két helyen, néhol több helyen.

A tanítási idő alatt a hétnek minden napján adnak órákat; néhol csak öt nap. Minden nap 5—6 órát tanítanak, közbe egy néhány pernyi szünettel. Némely iskolában csak délelőtt tanítanak; de általában úgy van beosztva, hogy dél előtt, és után egyiránt munkálkodnak.

A vidéki iskolák, a hol a kicsinyek számára külön iskola van, két osztályuk; a hol nincs, ott három osztályuk, melyekben a tanító rendre ad oktatást, s a hol nem foglalkozik, ott a gyermekek gyakorlattal töltik idejüket. A nagyobb városokon azonban, az iskolák úgy vannak beosztva osztályokba, hogy mindenikben külön tanító munkálkodik.

Tantárgyak: Vallás, schwéd-nyelv, történet, földrajz, természetrajz, tér- és vonal-rajz, számítás, írás, kertészet, ének és gymnasztika. Ezek közül a kicsinyek iskolájába csak a vallás, írás, olvasás, főbeli számvetés és ének első elemei fordulnak elő. A felsőbb népiskolákban majdnem ugyanazon tárgyak jönnek elő, mint a népiskolában, csak hogy bővebben; s mint egészen új felvétetnek a rajzolás — szabad kézzel, és a könyvvezetés.

Igen sok helyen, különösen városokon vannak ipariskolák, és a legtöbb leányiskolában van adva alkalom, hogy a leányok női munkákban gyakorolják magukat. Némely nagy városokon pedig éppen — úgy nevezett — háztartási iskolákat alapítottak, melyekben a lányok oly dolgokra tanítatnak, mint a sütés, mosás, téglázás stb.

Az oly gyermekek, kik szegénység, vagy éppen lelki tehetség hiányában nem képesek a törvényben előírt egész tanfolyamot elvégezni s kellő eredményt mutatni fel az ismeretekben, anyanyira mégis köteleztetnek, hogy a minimumot elsajátítsák; tudniok kell folyékonyan olvasni, a vallásból anynyit el kell sajátítani, a menynyi szükséges a konfirmációra; tudniok kell írni, és a számtanból a négy miveletet s énekelni, kivéve, ha semmi zenei érzékkel nem bírnak.

Általános szabály a nevelésnél: hogy minden tárgynak arra kell hatni, hogy a tanulónak lelki erejét fejtsse; hogy semmi féle tárgy nem adatik úgy a tanuló elébe, hogy a tanító jelen ne legyen s meg ne magyarázza; a tantárgyak kellő rendben és egymásutánban hozatnak elő.

A vallás-tanítás szabad elbeszélésekkel kezdődik a bibliai történetekből, melyek szemléltetőknek vannak téve bibliai képekkel, melyek éppen iskolák számára vannak készítve. A hittan mindenek felett Luther kisebb kátejája szerint tanítatják, s a tanító köteles bevezetésül egy erre a célra kiadott magyarázatot használni. A bibliát — a vallás-tanítással egy idejüleg — minden nap olvassák; sőt fontosabb mondatokat könyv nélkül is meg kell tanulni.

Az írva-olvasás egyre nagyobb tért nyer; s ezzel kapcsolatosan a helyes-írást feladatok készítése által gyakorolják.

A számtan főbeli számítással kezdődik, melyet szemléltetővé tesznek a számoló-gépekkel s más ily nemű eszközök által, különösen a négy alap-miveletet alaposan tanítják

be, hogy e tekintetben ismeretük ne legyen csupán gépies, vagy elméleti s csak ha ezt jól tudják, mennek át az összetett számításokra.

A történet és földrajzban mindenek felett a hazai földre fektetik a fősúlyt, részint összefüggő áttekintésben, részint a nevezetesebb események és helyek részletes ismeretése által. Hogy mindezeket szemléltetőkké tegyék s annál könnyebben felfoghatóvá, historiai tabellákat, mappákat, globusokat és telluriumokat használnak.

A természetrajzban való előmenetelt nagyban segítik elő az által, hogy a tananyagot mindenütt növényi, ásványi gyűjteményekkel kísérik s phisikai készüléket használnak.

Az éneket és gymnasztikát általánosan tanítják; az elsőre nézve még olcsó harmoniumokat is használnak; a másodikkal kapcsolatosan pedig katonai gyakorlatokat és fegyverforgatást is kapcsolnak egybe.

A kertészet csak most kezd fejlődni, bár eddig is 2166 iskolában a legszebb eredményt mutatja fel.

A legfontosabb azonban amaz intézkedés, mely szerint azon gyermekek, kik már naponkint nem látogatják az iskolát, további képeztesítésben részesüljenek. Erre nézve hetenkint két estvét határoztak meg városokban; falukon pedig egyet. 1871-ben 25,215 gyermek részesült az ily nemű oktatásban.

Mindezekon kívül a vidéken, különösen az utolsó években, kezdtek alapítani iskolákat oly fiatalok számára a nép közül, kik már tul vannak a tankötelezettségen, a végre, hogy a megszerzettek — kilépve az életben — gyakorlati uton is hasznosíthassák. Ez iskolák közül egy néhány már is a legszebb eredményt mutatta föl.

(Folyt. következik.)

N y i l a t k o z a t.

Kibéd, november 18-án, 1873.

Tiszteletes szerkesztő ur! Legyen szives, becses lapjába fölvenni következő nyilatkozatomat, melyet egyidejüleg a „Hon“-nak is megküldöttem.

A „Hon“ 255-ik száma, s kezemhez csak most jutott reggeli kiadásában, néhai Kovács Áron paptársunk emlékszobra leleplezési ünnepélyéről, „Egy nemzeti ünnep“ cím alatt, „veritás“-tól egy tudósítás jelent meg M.-Vásárhelyről, melynek bárha több pontjára lehetne egyéni észrevételem, de én csak azon egyre szorítok, mely csekély személyemet is érintvén, engem úgy tüntet föl, mint a kit „a püspöki szemöld-ráncolás nem riasztott vissza, hogy néhai Kovács Áronért némileg sorompóba lépjek, és siremlékére a vallás áldását ráadjam“

E leírás, bármily jóakarattól származhatott is saját személyemet illetőleg, de öszszetevve az egész tudósítás szellemével, előttem kettős alaptalan föltevést, hogy ne mondjam: vádat involvál; egyiket, mintha én egyházi, legfőbb előljárommal szemben (holott ennek „vas ígá“-ját sem én soha nem éreztem, sem hogy mások érezték volna, arról tudomásom nincs) valami demonstrálni akaró dacot tanúsítottam volna; másikat, mintha főtiszteletű Nagy Péter püspök ur engem egy kegyeletes cselekvényben, talán az el-

hunyt iránti ellenszenvből, püspöki tekintélyének sulya által gátolni, vagy legalább bénítani kívánt volna.

Ezennel a nyilvánosság előtt is őszintén kijelentem, hogy én azon ünnepélyen, egy okt. 17-én, tehát a program kiadása előtt 6 nappal, az ünnepély-rendező bizottság nevében hozzáam intéztem, bizalmas levélbeli felkérés és ígérkezés folytán, csupán mint a vallásnak, magát minden pártszenvédély és tüntetési vágytól távol tartani kötelees szolgálja szerepeltem, s ebben nem hogy püspököm által gátolva, vagy legkevésbé is bénítva lettem volna: sőt tőle magától, az ünnepély napjának reggelén, az ünnepély terve és célja fölötti különböző vélemény-áramlatok között, melyek némelyike reám lehangolólag hatott, — bár közvetett uton — azon biztatást vettem, hogy a szobor leleplezésénél papi funkciót okvetlen taljessitsem, s ne hallgassak azokra, kik egy kegyeletos imában is tüntetést akarnak látni.

E nyilatkozatot csupán öntudatom sugallatára teszem, mely azt mondja: hogy tartoztam ezzel a valódi veritásnak.

Muzsnai Pál,
kibédi ref. lelkész.

Helyreigazítás.

Tisztelt szerkesztő ur!

A prot. közlöny 43-ik számában az igazgató-tanács október 10-iki üléséről való tudósítás 4-ik pontja, valószínűleg sietség okán, oly alakban jelent meg, hogy a mellett, hogy a valóval nem egyezik, könnyen gyanusításra adhat okot.

Kérem tehát, közlő ur engedelmével, legyen szives következőkép kijavítani.

A sáronberki egyház 1000 váltó magyar forint Teleki Sámuel-féle kegy-alapítványára M.-Orbó helysége határán egy tiz vékás szántóban és 320 frt. 51 $\frac{1}{2}$ kr. p.pénz urbéri kárpotlásban állván, noha a kárpotlás kamatja folyamban van és így ez idő szerint veszély nincs, de minthogy a kárpotlásról urbéri kötvény azon okból nem adatott, mivel az orbói birtokot az állam-kincstár kereset alá vette, és így a kincstár pere megnyerése esetében csakugyan veszély forog fenn, a görgényi egyházmegyei tanács az alapítvány biztosítására szükséges lépések megtételére kérte fel az igazgató tanácsot, mely értelemben intézkedett is, tudósítást kérvén az egyházmegyei tanácstól, az okmányok fekérese mellett: mikor szállott az alapítvány a Teleki Ádám birtokra, és a kincstári kereset mikor indított meg?

Addig is, míg a megrendelt tudósítás hivatalosan megtétetnék, tudatni kívánom, hogy a kérdéses alapítvány Milótai Ferenc, özv. gróf. Teleki Józsefné jószág-igazgatójánál volt elhelyezve, ki is más követelésében, gróf Teleki Ádám orbói birtokából egy darabot lefoglaltatván, az exemtumot szabad egyezkedés útján átadta a sáronberki egyháznak, az alapítványi tartozás törlesztéséül.

Felfalu, november 18-án, 1873.

Szabó József,
görgényi ref. egyh.-m. jegyző.

A „theol. könyvtár“ létesítésére jelentkeztek lapunknál.

- 27) Imre István fogarasi segéd-pap.
- 28) Dohi Ferenc, sajtó-szt.-andrás ref. pap.
- 29) Simó Géza pitesti ref. pap Romániában.
- 30) Péterfy László ref. pap. Alvinc.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Nulla calamitas sola! A dunán-tuli egyházkerület közgyűlése is most tartatott meg nov. 15-én Székesfehérvárt — miután az öreg szuperintendens Nagy Mihály beadta lemondását — Nagy János barsi esperes és Tisza Kálmán főgondnok kettős elnöksége alatt. A gyűlés folyamában minket különösen a konvent ügye érdekelt mindennek felett. Sok szép szó emeltetett mellette s végre, Tisza Kálmán, hangszuloyta aggodalmát, hogy t. i. addig lesz meg a magyar prot. egyház szabadsága s függetlensége, míg az ily mindenható konventféle testület az egyházkerületek felibe nem emelkedik. Azután kimondatván a többség, kitünt, hogy 15 szavazónak kell konvent, de csak a zsinat megállapítása után; 8 szavazat pedig a határozat-hozatalra jogosított konvent azonnal való életbeléptetése mellett nyilatkozott. Tehát, a konvent eszméje a dunán-tuli egyházkerületben is „ad acta“ tétetett Tisza Kálmán szemöideinek özszeráncolása következtében. Méjj elbusulással regisztráljuk e leverő hirt; mert azt kell látnunk, hogy nem csupán hazánk sorsa felett hintette el a konkolyt Tisza Kálmán, hanem a magyar prot. egyház életébe is oly akciót indított meg, mely végzetessé válhatik. De hát, nincs ez országban egyetlen egy törekvés, nincs egyetlen egy cél, melyet ez ember meggyöngíteni és özszezavarni, ne törekednék; nem fog találkozni a protestáns egyházban egy Ghicyje, ki elég merész legyen lealcázni hóbortjait. Kevés változtatással, elmondhatjuk mi is a magyar prot. egyházra nézve Tisza Kálmánnal szemben:

Gyermek-királyt s hadvezért,

Ki erejénél többet mer,

Ád az isten haragjában

A nemzetnek, kit megver!

Debrecen után ment Székesfehérvár; mind a kettőnek Tisza Kálmán a mestere. Nulla calamitas sola! Jó éjszakát.

= Nem egy helyről vettünk panaszt, hogy lapunkat igen apró betűkkel nyomatjuk és igen tömöttten. Szívesen kérjük a panaszlókat: ne vegyék ezt tőlünk rossz néven. Midőn lapunkat megindítottuk, már akkor elhatároztuk, hogy olvasmányt akarunk adni, és nem papír-kereskedést nyitni. Nekünk volna az könyebbség, ha mind oly betűkkel szedetnők a lapot, mint első cikkeinket, de hát mi nem a magunk kényelmét nézzük, hanem azt, hogy a lehetőleg, gazdag, tartalom-dus lapot adjunk. Különböen pedig, világos nappal egy szemüveg nagy szolgálatot tesz; az öregebbeknek pedig adott a jó isten gyermeket, unokát s azok elolvassák egy hét alatt.

= Egy barátunktól vettünk a napokban egy cikket a következő felirattal: „cimkorság az egyházi életben,“ melyet csak azért nem közlünk, mert oly apparatussal dolgozik, hogy tőle akár Trója falai is leomolhatnának s legalább két hónapig megtartana közlése. „Főtisz-

telendő, „főtiszteletű, „nagyfőtiszteletű, „tisztelendő, „tiszteletes“ sat. címekről beszél oly komolyan, mintha ettől függené földrésznünknek, vagy legalább is a társadalomnak megmentése. Mi e tekintetben már nyilváníttuk álláspontunkat lapunk ez évi 135—31-ik számában s elmondhatjuk ismételtén: hogy protestáns papot — ha már éppen cím kell — nem illet meg más, mint a „tiszteletes,“ legyen esperes, jegyző, direktor, székbíró, vagy akár mi egyéb. Nem is lehet erről komolyan beszélni; s a ki annál nagyobb címet követel — ha van ilyen együgyű is — csak oly méltó az ítéletre, mint a ki megadja. Címünket homlokunkon kell hordoznunk, és a betöltött kötelesség öntudatában, s ki e tekintetben vád alatt állhat, nevezhetitek azt akár császárnak és felségességnek, mégis rongy az, melyet el kell tapadni. Bolond világot élünk — az igaz —; de hát, nem kell bele fújni a trombitába és nem fog szólni!

KÖRÖZTETNEK.

1109—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a parajdi kántortanítói állomás; évi fizetés:

1) 70 kal. rozs, 70 kal. zab, 2) 52 véka rozs, 62 véka zab; 3) 40 frt. o. szpora; 4) 50 székér tüzi fa; 5) 1 hold 879 □^o másod-, 2 hold 104 □^o harmad-osztályú szántó; 1 hold, 776 □^o másod-, és 3 hold 1045 □^o harmad-osztályú kaszáló haszonélvezete. 6) Temetés alkalmával béradó gazdatól 25 kr, ki nem adott bért, 1 frt, bucsuztatóért külön 50 kr. 7) Tandij minden tanulótl 33 kr, tanulók száma 100.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki helyettes esperes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, november 21, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1110—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a bögözi kántortanítói állomás; évi fizetés:

1) 120 kal. őszgabona, 100 kal. zab; 2) 50 gyalognapszám, vagy váltsága 40 krjával, 20 frt. o. é.; 3) 30 székér tüzi fa; 4) 1044 □^o másod-, 2 hold 1556 □^o harmad-, 3 hold 590 □^o negyed-osztályú szántó és 620 □^o másod-osztályú kaszáló haszonélvezete; adóját az egyház fizeti; 5) Tandij 20 kr. minden tanulótl, tanulók száma 100; 6) kényelmes lakás és veteményes kert.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki helyettes esperes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, november 21, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1112—1873.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagy méltósága felhívása folytán köröztetik a következő:

„P á l y á z a t.

A fiumei állami felsőbb középtanodánál a vegytan rendes tanszéke, melylyel a természettan, vagy menynyiségtan előadása is van egybekapcsolva, betöltendő.

Ezen tanszék után rendes fizetés fejében évi 1200 frt. 200 frtnyi évi lakpénz jár az ötöd éves 100 frt. potlékra való iránynyel.

Felhivatnak a pályázni ohajtók, hogy olasz nyelven szerkesztett kérvényüket a m. k. val.- és közokt. miniszteriumhoz címezve, folyó év dec. 20-ig a pártfogói joggal bíró fiumei helyhatóságához küldjék be; megjegyeztetvén, hogy a kér-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

vényhez a főreáltanodai tanárságra képesítő okmány, továbbá a vallást, állapotot, nyelv-ismeretet és eddigi szolgálatot tanúsító okmányok csatolandók és azoknak kérvényei, kik más szolgálatban vannak, illető előjáráságuk útján minősítvény táblázat kíséretében nyújtandók be.

Budapest 1873 évi, november 7. A vallás és közoktatási m. kir. miniszteriumtól.

Kolozsvártt, november 21, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1113—1873.

Szilágy-szólnoki egyházmegyénkben: I a zilahi első-osztályú egyik papi állomás; évi fizetés:

1) Kézpénz 600 frt. o. é. évnegyedenként utólagosan. 2) Stola: a) keresztelés 20 kr; b) esketés a papi lakban, vagy templomban 1 frt, háznál 2 frt; c) temetés 2 frt. o. é. 3) Kánonika porció, melynek a nyugalmazott lelkész halálával lépendő használatába: a) három fordulón 20 véka férőjü szántóföld; b) minden évben használható 8 boglyás rét; c) minden évben használható 5 vékás törökbuza-föld. 4) Ha a hivatalos ügyeket vezeti, egyszerű anyakönyvi kivonat díja 50 kr. o. é. 5) Ha a konfirmálás tvégzi, minden konfirmálandótól — igazolt szegény növendékek kivételével — 1 frt. o. é. 6) rendes papi-lak házi kerttel és a szükséges épületekkel.

A fennelőrt fizetésre megválasztandó lelkész köteles leendő: 1) minden második héten a rendes papi teendőket végezni. 2) Hetenkint 10 órán a vallástant a községi iskolában felekezetünk növendékeinek tanítani. 3) Évenként, vagy a konfirmálást, vagy a hivatalos ügyeket vezetni. 4) Az özv.-árvai gyám-intézetbe évenként 1, 2, vagy 3 frt. részvénydíjat, a zilahi ref. tanoda részére 2 frt. 10 kr. kamat-illetéket, s a papi olvasókör részére fizetésének 1/2 %-át fizetni.

II. Az ákosai kántortanítói állomás; fizetés:

1) 40 köböl eleybuza; 2) Főzés-, fa-, és garas-pénz címen 80—90 frt. o. é. 3) Fordulónként egy-egy köböl férőjü szántó, az egyház-tagok által mivelve és a temetői széna; 4) Kegye-hagyomány kamatjában az egyház pénztárából 4 frt. 20 kr. o. é. 5) Tandij, minden tanulótl 1—1 frt. o. é. 2 véka csős-törökbuza s így csirke, tanulók száma 70—80: 6) A konfirmálandó növendékek tanításáért személyenkint 21 kr. o. é. 7) Lakás és házi kert.

Az megválasztandó köteles a zilahi ref. tanoda részére 1 frt. 5 krt, az olvasókör részére fizetésének 1/2 %-át évenként pontosan fizetni.

Pályázati határnap, mindkét állomásra nézve folyó évi december vége.

A folyamodványok szilágy-szólnoki esperes, t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hada) küldendők.

Kolozsvártt, október 27, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

Nyílt posta.

26) Kibédre. M. P. urnak. A ma z azért maradt el, mert öntül eredetit várunk; em ezt közölni fogjuk bizonyosan.

27) „A szentháromság védelme.“ De hiszen, megköszönné nekünk Simén Domokos barátunk, hogy a miről ő egy egész esztendeig irt a „Tudom. szemlében“ azt ön özszeroutja 50 sorban. Nem kell azt, uram, így védelmezni; mert „erős várunk nekünk az — isten!“

28) K. M. urnak. Az egyháztörténelemre nézve ajánlhatjuk: Hagenbach „Kirchengeschichte von der ältesten Zeit bis zum 19 Jahrhundert, in Vorlesungen.“ Lipse. S. Hirzelnél.

29) „Megaláztatnak a kevélyek.“ E címben megtalálhatja válaszunkat.

30) „Építsük Sionunkat.“ Ettől a mi kicsi van is, leomlik.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.